Anul al II-lea, n-rele 10-12. Octombre-Decembre 1916.

REVISTA ISTORICĂ

:: Dări de samă, ::
documente și notițe.

PUBLICATĂ SUPT AUSPICIILE CASEI ȘCOALELOR

DE

N. IORGA

CU CONCURSUL MAI MULTOR SPECIALIȘTI

IAȘI
—
EDITURA CASEI ȘCOALELOR
1917

www.dacoromanica.ro

Anul al II-lea, n-rele 10-12. Octombre-Decembre 1916.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRI DE SAMĂ, DOCUMENTE ŞI NOTIŢE —

PUBLICATĂ, SUPT AUSPICIILE CASEI ŞCOALELOR, DE N. IORGA

Revoluţia din 1848 şi emigraţia
după scrierile lui C. A. Rosetti [1].

O biografie critică o dă, acum mai în urmă, d. A. Ştefănescu-Galaţi. O resumăm. Tatăl lui Rosetti, Alexandru, e secretariu grec, adus din Constantinopol, al lui Vodă Carageà; mama, o Obedeancă; fiul e născut la 2 Iunie 1816. Învaţă la şcoala lui Eliad. Aghiotant al lui Alexandru Ghica. În 1842, poliţaiu la Galaţi; apoi president la Tribunalul de Comerţ din Bucureşti. De aici, informaţia e mai mult cea curentă; pentru cealaltă nu se dă izvorul.

Din capitolul „C. A. Rosetti ca tipograf" se scoate lămurirea că în Novembre 1846 se întemeiază tipografia Rosetti, adecă se iea asupra lui Rosetti tipografia întemeiată de „Societatea pentru literatura română" (ceteşte: „Asociaţia literară") ca să scoată foaia „Prietenul Tinerimii" („Asociaţia" tipăria în 1848 la Rosetti şi Winterhalder). Unele relaţii francese din exil se află mai departe (pp. 5-6). Rosetti s'a căsătorit la 31 August; soţia sa, Maria Grant, era fiica unui Scoţian şi a unei Francese şi fusese crescută în Provenţa (p. 7). La 1857 apare „Românul". E suprimat definitiv la 1864, fiind înlocuit prin „Libertatea", care dispare şi ea imediat. La 1865 se înfiinţează „Conştiinţa Naţională". Noul regim va permite reînceperea publicării „Românului".

Expunerea privitoare la rolul liberalilor în alegerea lui Vodă Cuza (p. 25 şi urm.) e doveditoare: Boliac face cea d'intâiu propunere generalului Vlădoianu, care dispunea de armată. Ion Brătianu o reînnoieşte, spuind că ai lui nu se gândesc la generalul N. Golescu (Vlădoianu a confirmat public aserţiunea lui

[1] În volumul omagial publicat de revista „Democraţia": *Lui C. A. Rosetti (1816-1916). La o sută de ani de la naşterea sa*, ediţia a III-a, Bucureşti 1916.

www.dacoromanica.ro

Brătianu). Brătianu face apoi propunerea de la „Concordia" în ziua de 24 Ianuar 1859. După alegere, Alexandru Ghica, fostul Domn, declară lui Vlădoianu că „s'a purtat întocmai după inima lui" (p. 26). Brătianu a afirmat că i se dăduse, de Benedetti, secretariul Congresului din Paris şi viitorul ambasador frances la Berlin în 1870, asigurarea că Unirea se poate face, în margenile Principatelor, fără intervenirea Turciei ori Austriei (p. 27).

Supt Cuza, Rosetti e director al Teatrelor (1859) şi, o clipă, ministru de Culte (1860).

După biografie urmează o culegere de poesii — bine făcută —; apeluri şi discursuri, o alegere din actele de la 1848. Asupra acestora ne oprim.

Foarte interesante sunt „notele intime", din care partea până la 1850 era cunoscută, şi mai deplin, prin publicaţia dlui Vintilă Rosetti, *Pagini din trecut*, I, Bucureşti 1902. Cele vechi, de la 1844 înnainte, sunt de o sentimentalitate palidă, fără relief şi fără coloare, lipsite de valoarea informativă, ca şi de cea literară. În schimb, ce clar scrie Obedeanu, care-l chiamă înnapoi: „Vie-ţi cel puţin dorul de lutul pământesc!". În Decembre 1845, Brătianu, bolnav, merge în Italia (p. 169). Pe ceilalţi colegi îi află une ori „uşori şi fără iubire de patrie" (p. 173), ba chiar „ticăloşi" (p. 180). Doamnele mari romînce din Paris abia de subscriu câte 15 până la 40 de lei pentru societatea studenţilor („prinţul C." de la p. 177 pare a fi Carageà). Bălcescu „nu-i place" şi nu ştie de ce; de Brătianu „s'a săturat", etc.

În August Rosetti se 'ntoarce, cu vaporul. Pe Bibescu îl află om bun, dar vanitos, putând fi mişcat numai astfel; „plânge" după audienţă (pp. 185-6). Vodă credea buni doar trei-patru tineri (p. 190). Studentul din Paris vede pe Văcărescu, pe juristul Ştefan Ferechide, pe Negulici, pe Voinescu, pe generalul Herescu. Slugile maicii lui, moartă de curând, îi cer ajutoare, şi el împrumută pentru a li da. În Ianuar 1848 asistă la o şedinţă a „comitetului societăţii filodramatice", ţinută la D. Ghica (p. 188). Asistă apoi şi la ale „societăţii literare" (*ibid.*). Librăria-i merge rău (p. 191).

De la înnăbuşirea revoluţiei din Bucureşti înnainte, note de student. Aceiaşi amărăciune. Brătianu „vorbeşte prea mult în adunări"; „să nu se creadă inteligent şi orator şi să cază în ridicul" (pp. 194-5). Alecsandri duce „viaţă de dandy" (p. 195).

www.dacoromanica.ro

El ar fi zis: „slabi fiind, trebuie să ne facem viermi“ (p. 197). Negri şi el lasă tot pentru baluri *(ibid.)*. Eliad se visează, împreună cu Tell şi Golescu, „Caimacam al emigraţiei“ (p. 195). Kogălniceanu se sfieşte a iscăli protestarea contra convenţiei de la Balta-Liman (p. 197). Ubicini e servil faţă de Turci (p. 201)[1]. Creţeanu bea prea mult şi face zgomot, ca şi Cozadini; Ioan Ionescu are spiritul contradicţiei, e „făcut rău din natura sa“ (p. 218). Brătianu, la aniversara a treia a Revoluţiei, toastează aşa: „Facă Cerul ca Romănia să nu mai fie represintată de oameni ca noi“ (p. 219).

În Octombre 1851 apare *Republica Română* (p. 223). Paginile ce urmează, cu bolile copiilor şi moartea micului Ioan, sunt cele d'intăiu de umanitate reală şi vie[2]. Sărăcia-l face a se mută într'un sat de lângă Nantes (p. 230). Revenit la Paris, în 1856, Rosetti începe lucrări mai rânduite, colaborând la „Steaua Dunării“ din Iaşi şi scriind chiar ceva despre *Doinele* lui Alecsandri (p. 239).

Până atunci avem însă călătoria în Orient din 1853, asupra căreia se întind notele publicate din nou aici [3], p. 262 şi urm. (dar şi p. 406 şi urm.). Aceste note, pline de viaţă şi de glumă, sunt din cele mai bune scrise ale lui Rosetti. Se încercase o răscoală în Oltenia contra Ruşilor. Oprit la Vidin, revoluţionarul veni şi la Constantinopol.

Întoarcerea în ţară, întoarcere cu adevărat triumfală, se făcu numai în vara anului 1857 (p. 281 şi urm.). Deocamdată, pentru noua petrecere în Franţa v. pp. 371-3,—foarte frumoasă scrisoare, plină de grija ţerii, de sigur cea mai mişcătoare pagină pe care a scris-o. „Îmi este destinat să continuu mereu aceiaşi cale, să urmăresc acelaşi vis“ (pp. 372-3).

După „Democraţia“ se dau şi alte scrisori din anii de pregătire ai Unirii. Extrem de interesantă corespondenţa între Ştefan Golescu şi Omer-Paşa influenţat de Eliad (pp. 417-20). Aflăm că fratele Croatului Omer „a trăit douăzeci de ani în Moldova, unde a fost profesor“ (p. 424; v. şi p. 430). Întrevederea de împăcare pusă la cale de acesta din urmă între Eliad şi Tell, pp.

[1] La p. 202 data sosirii lui N. Bălcescu la Paris: 29 Octombre 1849.
[2] Splendide cuvinte ale d-nei Rosetti la p. 237.
[3] După *Amintiri istorice*, editate de Vintilă Rosetti la 1889.

www.dacoromanica.ro

424-5. Era vorba ca Nicolae Golescu să fie silit şi el la un asemenea act. La urmă se părăsi ideia alcătuirii unui „corp de armată român", din care, supt comanda lui Grigore Sturza, trebuiau să facă parte cei de mai sus şi, pe lângă ei, Creţulescu, Manu şi Pleşoianu, cuprinşi în corpul de Cazaci (pp. 426-7). 400 de grăniceri ajunseră a trece la Turci (p. 428; cf. p. 437). *Se aducea contra tuturora, pentru a-i înlătura de la cooperaţie, şi faptul că au scris contra Austriei* (p. 430). Şi Ştefan Golescu spune că „i-a arătat că Austria va fi perfidă în ultimul moment şi că atunci ar fi prea târziu poate pentru a chema în ajutor naţionalităţile; cât pentru Turcia, ar fi mai bine să aibă pe Austria vrăjmaşă declarată decât ca prietenă suspectă, cum este şi va fi" (p. 431). În acest timp s'ar fi făgăduit însă, la Constantinopol, lui Magheru, sprijinit de Ion Ghica — duşman acuma al radicalilor—, „firmanul prin care Poarta reînnoieşte vechile noastre capitulaţii" (p. 433; cf. şi p. 443). Emigraţii doriau *un* Stat moldo-valah, cu Basarabia (p. 440).

La 6 Maiu 1854 Dimitrie Brătianu se afla la Severin şi făcea planuri. Cârmuitori revoluţionari, „reorganisarea grănicerilor şi dorobanţilor", înnarmarea sătenilor, „fie şi cu ciomege", aşezarea la sate de „străjeri numeroşi armaţi cu lănci şi supt comanda câte unui soldat vechiu", deschiderea de şcoli sătești (p. 446). Era vorba de o legiune româno-poloană, supt Wissowski (p. 453). Paşa din Vidin, Egiptean bătrân, era gata să asiste la sfinţirea steagului „Românieĭ" (p. 459). Deocamdată însă 5.000 de oameni fugiseră din Oltenia pe pământul turcesc (p. 450). Cei cari fură numiţi de Turci după întrarea în Oltenia nu aparţineau însă emigraţiei *(ibid.)*.

„Suntem daţi Austriei", striga la 30 Maiu şi Rosetti (p. 451). Un ofiţer în serviciul Turciei îi spusese lămurit, în momentul celor mai mari speranţe: „Acum, fiindcă n'avem armată de-ajuns ca să batem pe Ruşi, ni trebuie neapărat alianţa Austriei, şi Austria va ocupa ţara dumitale. Pe urmă, când Ruşii vor fi goniţi..." (*ibid.*). Magheru însuşi, „candidat de Domnie" şi pomăzuit „Paşă cu 50.000 de lei pe lună şi comandant civil şi militar al României Mici" (pp. 456,463), „lepădase fesul" (p. 452; cf. p. 455[1]). Rosetti nu mai putu să fie măcar „în jurul ţerii": el trecu

[1] Pretutindeni a se ceti: St. Arnaud, nu St. Armand! Multe greşeli de tipar. Baiagi-chioiu devine (p. 466): „Boyadjkent".

www.dacoromanica.ro

la Constantinopol (p. 454). În lunie se cunoştea şi textul convenţiei austro-turce. Se ştie că numai în August se făcu întrarea acelor cari sperau să nu mai iasă niciodată. În Decembre D. Brătianu era la Bucureşti (pp. 470-1), dar Rosetti luase, cum am spus, drumul Parisului.

Din anii de după întoarcere, cererea către Kogălniceanu (Ianuar 1858) de a colabora şi ajuta „băneşte" la „Românul" (pp. 373-5): „Să deprindem pe oameni a vedea într'un jurnal numai jurnalul ambelor Principate". I se părea acum, „în această nefericită ţară", exilul de odinioară „fericit" (p. 375),—chiar după îndeplinirea marelui vis al Unirii. Nu afla sprijin—nici material; şi nu ştie toată lumea ce înjositoare durere este aceasta — şi muncia peste puteri (*ibid.*). „Trec săptămâni fără a putea să vorbesc un şfert de oară cu sărmana mea soţie, pe care o văd, sau, pentru a mă exprima mai bine, abia o zăresc, săptămâni întregi" (p. 376).

Radicalul era însă adânc nemulţămit. Nu fusese o luptă, o afirmare naţională prin fapte şi cu sacrificii. „Divanurile" nu îndrăzniseră a se preface într'o Constituantă. Constituţia fusese primită din mâna străinilor. Represintanţii unui popor „se lăsaseră disolvaţi prin firmane". „*Cum să nădăjduim binefaceri mereu de pomană, în folosul unei naţiuni care nu se ajută ea singură?*" Vor ajunge un teritoriu de compensaţie faţă de Austria pentru Italia, — profetice cuvinte! „De aceia", adauge el, „am combătut toate guvernele, care, după mine, pregătesc moartea Patriei" (p. 378). „Şi", constată el cu durere, „Românii nu au nicio educaţie politică" (p. 379). De ce „să ne jucăm de-a naţionalitatea", strigă el, „dacă nu suntem în adevăr una?" (pp. 379-80).

De mare înteres e şi ideia că *numai prin Românl s'ar putea liberà Orientul, fără primejdiile legate de un panslavism în dosul cărula e altă acţiune.* Şi, cu acest prilej, aminteşte negociaţiile începute la 1860, el fiind la Guvern, cu Grecia, dar *dln iniţiativa acesteia* (p. 380). I se pare că *numai prin România Franţa poate lucra în Orient.* Şi, în sfârşit, că *numai supt impulsul Romăniei s'ar putea organisa lupta solidară pentru libertate a naţionalităţilor din Austria* (*ibid.*). Nu excludea din „Confederaţia Dunării" nici pe Unguri, de şi Românii de dincolo i-i denunţau ca pe „Tatarii din Ungaria". O uniune latină nu-i părea imposibilă (p. 381).

www.dacoromanica.ro

În politica internă, Domnul i se părea stricat prin mediul în care trăise şi nesprijinit pe vre-„un interes moral sau material", ci „atârnat în aier" (pp. 382-3). Şi avea dreptate : ţeranii liberaţi de dânsul — în acest act Rosetti vede o „provocare la războiul social" (p. 391)! — nu erau măcar o conştiinţă, necum o putere politică (p. 383). Pretinde că Vodă Cuza i-ar fi mărturisit cum că nu se simte bun decât de „colonel al unui regiment" (p. 383 ; cf. p. 391). Şi prietenul său frances Paul Bataillard găsia singura soluţie, atunci ca şi acum : *„să se lucreze la regeneraţie pe căile încete care conduc la leacuri mari, adecă fiecare să facă, în sfera lui mai mult sau mai puţin mărginită, silinţe pentru instrucţia şi emanciparea morală şi religioasă a indivizilor şi a grupurilor asupra cărora poate lucra"* (p. 386).

N. IORGA.

Note de Istoria Limbii.

I.

Înţelesurile cuvîntului *limbă*.

În cercetarea raporturilor dintre limbă şi naţionalitate, se ignorează sistematic un element capital : terminul *limbă* însuşi.

Prin înţelesurile lui, totuşi, acest cuvânt e unul din cele mai puternice argumente ce se pot aduce în sprijinul adevărului că nu există exponent mai elocvent al sufletului etnic, autobiografie mai veridică şi mai completă a unui popor decât *limba* sa.

Începând această serie de note cu o încercare asupra subiectului enunţat, nădăjduim a repara întru câtva această omisiune.

Rom. *limbă* înseamnă, în rândul întâiu : „organul graiului", iar în al doilea : „graiul" însuşi. Ambele aceste înţelesuri, comune tuturor limbilor romanice (it. *lingua*, sard. *limba*, fr. *langue*, sp. *lengua*, cat. *llengua*, port. *lingoa*), sînt, evident, o moştenire română (lat. *lingua*, arh. *dingua*), fără a fi însă şi ceva specific-romanic : germ. *Zunge*, ca şi engl. *tongue*, au, sporadic, şi al doilea sens (*So weit die deutsche Zunge klingt* al lui Arndt !), danesul *tunge*, cu acest înţeles, era curent odinioară (Nyrop, *Das Leben der Wörter*, p. 99), gr. *glossa*, ung. *nyelv*, ţig. *şib* îl au de o potrivă. Trebuie să spunem, iarăşi, că, între rom. *limbă* şi *graiu*, nu există vreo sinonimie perfectă : *graiu*, din vsl. *graj*, „cîntec" (un *grajvoronu*, *gajvoronu* ar explica, după Den-

www.dacoromanica.ro

susianu, *Graiul din Ţara Haţegului*, p. 58, pe rom. *cocoş-gaiu*), se referă într'un sens, exclusiv, la elementul sonor, vocal al limbii vorbite (cf. *prin viu graiu*, fr. *de vive voix*), iar, în altul, la caracterul particular, regional al unei anumite idiome (cf., pe lângă titlul citat: *Graiele aromîne* ale d-lui Papahagi; — *graiurile*, pl. dr. obişnuit, avea, arhaic, şi înţelesul de „pourparlers": *graiurile păcii*; — arh. *a grăi pe cineva*, din *Herodot*, ed. Iorga, p. 512, ca şi sinonimul dial. *agrăiesc*, lat. *alloqui*, germ. *anreden*, precum şi pop. *a se grăi cu cineva*, „a se consfătui", merită de asemene menţionate). De altfel, chiar lat. *lingua* era mai mult „graiul vulgar", natural (cf. prov. *lengalmen*, „vulgairement"), spre deosebire de limba artistică, cultă, care era *sermo*: „Sua *lingua* disertus est, *sermonem* obiecit", zice Seneca (*Controv.*, II, 12, 8) — am zice: „pe limbă nu i-a tors nime" (cf. *are stupit la furcă*), fr. *il a la langue bien pendue*, dar „n'are meşteşugul vorbirii", fr. *le beau langage*. (Totuşi: *sermo vulgaris, plebeius, rusticus, castrensis*; v. mai jos!).

Dar nu aceste accepţiuni actuale ale cuvântului ne interesează, cu deosebire, aici.

În vechea-românească, *limbă* avea alte două înţelesuri, speciale. „...Avînd Ştefan-Vodă ştire şi *prinzând limbă*, Marţi noaptea, Dechemvrie 15, au aprins târgul [Baia]" (Ureche, ed. Popovici, p. 43). — „Fără străji de a hi, fără *limbi*, să ştie ce fel sau ce samă de neprieten, ori unde merge" (Miron Costin, ed.[2] Kogălniceanu, I, p. 262). — „Au mărturisit Tatarii cei *prinşi* de (= ca) *limbă*, că pentru ploi s'au întârziat" (N. Costin, *ibid.*, II, p. 109). — „Vizirul *au prins limbă*, care au spus că cetatea Enichiul este grijită" (Muste, *ibid.*, III, p. 79), — „*au prins limbă*, pe un Leah carele a spus...." (idem, *ibid.*, p. 83). — „Acolea au adus *limbă* un Horvat ce l-au fost prins la Bosna" (*Cronica expediţiei Turcilor în Moreia*, ed. N. Iorga, p. 35).

Înţelesul, de o potrivă de limpede în toate exemplele citate (pentru altele, v. d. ex. Kogălniceanu, *l. c.*, I, p. 277, III, p. 59, etc., sau Giurescu, *Letopiseţul ţerii Moldovei de la Istratie Dabija*, p. 109, etc.), deşi mai concret şi mai drastic exprimat în unele, este, evident, acela de: „ştire, informaţie" şi: „aducător de informaţii, iscoadă, spion". El se întâlneşte, nu numai în limbile romanice, ci şi în cele slave (rut. *jazyk*, „Zunge, Spion"). In special expresia *a prinde limbă*, — care nu trebuie, firește, confundată cu *a deprinde o limbă* (cf. fr. *apprendre une nouvelle* faţă cu *apprendre une langue*), sau cu *a prinde limbă* (*Viaţa Românească* pe 1916, p. 40), *a prinde la limbă* (Zanne, *Proverbele Românilor*, II, p. 231), „a ţi se deslegă limba, a prinde a vorbi", — corespunde exact pol. *zasiengac jenzyka* şi se regăseşte identic sau aproape identic în mai toate limbile romanice: fr. *prendre langue*, it. *pigliare lingua*, „certiorem fieri, nuncium accipere", sp. *tomár lengua*, idem, prov. *penrer lengaje*, „prendre

www.dacoromanica.ro

langue" după Raynouard, „Aufenthalt nehmen" după Levy, etc. V. A. Urechiă o releva la cronicarii iberi (*Arhiva istorică*, I, p. 183, nota: *haver llengua*, *donar llengua*), iar d. Iorga o presupune, cu probabilitate, la basa controversatului *soltend lernen die Sprach* (cf. *ydeomate adipiscendo* şi prov. *en autra terre irei penrer lengaje*, la Levy, IV, 364) din cunoscuta povestire germană despre Ţepeş (v. *Convorbiri literare* pe 1901, p. 151, n. 4).

Al doilea înţeles arhaic, şi cel mai important pentru noi, este acela de: „naţie, neam, popor."

Îl are Coresi şi Dosofteiu, Cantemir şi Ureche, îl are Biblia din 1688 şi Evangheliarul din 1561. Aproape nu există text vechiu-românesc care să nu-l cuprindă (cf. şi *Codicele Teodorescu şi Marţian*, ed. Drăganu, p. 151), iar cei doi corifei ai poesiei noastre, Alecsandri şi Eminescu, l-au întrebuinţat, în versuri memorabile. Dar puţine pasagii „montează" mai expresiv această „lume" a graiului nostru bătrînesc decât următorul (*Herodot*, ed. N. Iorga, p. 23): „Iar *limba* elinească, după cum mi să pare mie, tot o *limbă* au avut de cum au început d'intăiu. Aceste toate *limbi*, zisăm, întru acestaş chip sunt primenite."

Consensul unanim al filologilor noştri consideră acest sens arhaic al cuvîntului românesc ca un simplu reflex cărturăresc al vsl. *jenzyku*, „limbă" şi „popor" (deja Şăineanu, *Semasiologia*, p. 75). Dacă ne-am gândi, însă, că înţelesul acesta nu e străin graiului popular (v. Rădulescu-Codin, *Legende, tradiţii şi amintiri istorice*, pp. 12, 14, 77), care întrebuinţează şi derivate ca: *limbătate*, „oameni de neam străin", *limbotenii*, „popoare, neamuri de oameni" (cf. Pascu, *Sufixele româneşti*, p. 275), şi dacă ne-am aminti de anumite exemple mediolatine şi francese (Ducange, IV, 121), provenciale (Levy, IV, 363) sau italiene (Academia, *s. v.*) de „*lingua* pro *natione*", *lengatge*, „Land", sau „*lingua* per *nazione*", — sentinţa noastră ar fi, poate, mai puţin categorică. Lat. *sermo* avea şi el, întru câtva, acest înţeles: „propria cuiusque nationis lingua". (De notat: lat. *patrius sermo*[1], în opoziţie cu germ. *Muttersprache*.)—Şi înţelesul de „păgân" al pl. *limbi* îl găsim, nu numai în rus. *jazyčnik*, „păgân" (din *jazyk*, „limbă"), ci şi la Ducange şi Levy, *l. c.* Hotărâtor a fost, aici, dacă nu şi în prima accepţie, laică, creştinismul: *gentes*, „neamurile", „limbile", erau, se ştie, popoarele care nu vorbiau „limba sfântă" a Bisericii, ci aceia, profană, a lor (cf. engl. *gentile*, „păgân", şi exemplul din Levy, *l. c.*: „De tot cristianesime e del vostre lenguatge"). Dar toate acestea nu importă aici: esenţialul e să constatăm, că, la noi, ca şi la alţii, *popor* şi *limbă* sunt sinonime. Căci este evident că nu se putea ajunge la această fusiune a celor două noţiuni într'un singur

[1] *Sermone patrio*, „în limba părintească", apostrofează pe Romani Termestinul ucigaş al pretorului (Tacitus, *Ann.*, IV, 45): o interesantă paralelă la *patroa phone* a lui Theophanes (v. Philippide, *Prejudiţii*, p. 7); cf. însă şi: *patrio phone*, „în limba latină", din Novella VII a lui Iustinian.

www.dacoromanica.ro

termin, fără ca una din ele (*limba*) să fi fost simţită ca elementul prin excelenţă caracteristic al celeilalte (*neamul*). *Limba face neamul,* zice plugarul Scripturii, şi, când bătrânul din românimea rutenisată a fundurilor Bucovinei spune că „în tinereţele sale a fost Român, dar acum e Rus", pentru că vorbeşte ruseşte (N. Iorga, *Lupta pentru limba românească*, p. 27), el confirmă, dureros, cuvântul aceluia.

Când popoarele se taxează, pe ele şi între ele, după înţelegerea propriei limbi (*Şchipetari, Escuarieni*) sau neînţelegerea altora (*barbar* şi similarele [1]), şi, considerând graiul propriu ca singura limbă omenească, articulată, vorbesc cu despreţ, ca D. Ralleti (*Suvenire şi impresii de călătorie*, p. 242), de „gângurile cele streinatice", — ele arată spre aceiaşi conclusie. Când Ovidiu în exil se declară „barbar" pentru că „nimeni nu-l înţelege" (*Tristia,* V, 11, 37) şi se indignează că Geţii rîd de graiul latin, „barbar" pentru ei, de sigur, ca, pentru Egipteni, graiul tuturor celorlalte popoare (Herodot, II, 158), sau când *arbiter elegantiarum* (*Satyricon*, c. 68) afirmă, despre barbarul declamator, că a izbutit a i-l face nesuferit pe Virgiliu însuşi, — ei întăresc, din parte-li, încheierea enunţată. Şi exact acelaşi lucru-l face, între atâţia, Dionisie din Halicarnas, când nu găseşte, pentru a defini pe Etrusci, un element mai caracteristic decât limba lor (I, 30), acelaşi lucru-l face marele Florentin însuşi, a cărui *lingua dantesca* nu e altceva decât latineasca cu articulaţie etruscă (*lingua romana in bocca toscana*), promovată, prin geniul său, la rangul de limbă a literaturii şi, ca atare, de factor decisiv al unificării sufletului italian, când defineşte Italia: „Il bel paese là, dove

[1] Ipotesa lui Weidner (*Glotta* pe 1913, p. 304, contra A. Eichhorn, *Barbaros quid significaverit*, Lipsca 1904) care explică pe gr. barbaros ca pluralul prin reduplicaţie al monosilabului semito-babil. *bar*, „străin", deci pe basa unui concept etnic, nu de limbă (*barbarophonoi !*), lasă neexplicat pe sanscr. *barbarás*, „bâlbâit", şi se loveşte de analogii absolut categorice, ca: *Neamţ*, lit.: „mut" (v. M. Müller, *Science of language*, p. 90), *Ceangău*, lit.: „cacofonic" (ung. *csangó*), *Hottentott*, lit.: „bâlbâit" (F. Ratzel, *Vœlkerkunde*, I, p. 80, n. 1), *Agemi*, „Persan", lit.: „fără limbă", etc., precum şi de formaţiuni asămănătoare, patent imitative, ca: *bolborosesc*, „vorbesc confus" (de unde şi: *Bolborosita*, n. de baltă), *balbuţesc* (Zanne, *Proverbele*, II, p. 853), fr. *balbutier*, lat. *balbutire*, *balbus*, pentru care Schuchardt (*Zeitschrift f. rom. Philologie*, XXIX, 323) admite un radical onomatopeic *blbl* (de unde şi *bulla*, „clăbuc de apă în ebuliţiune", cf. *bilbit amphora* al lui Naevius, la Festus, ed. Lindsay, p. 31, şi *glgl*, de unde *gâlgâit*), rus. *balbjati*, *bebljati* (*Archiv f. sl. Philologie*, XXXIV, 19), sl. *belbu*, „tölpel", pol. *bilbas*, „escogriffe", alb. *bel'bără*, *bel'batsuk*, „stotternd" (G. Meyer), rom. *blehotesc*, pol. *belkot*, „bègue" (de unde n. de fam. *Belcot*), ngr. *vourvouliò*, „foule grouillante, agitée, tumultueuse" (Legrand, *Poèmes hist. en grec vulg.*, p. 332, cf. turc. *haï-houï*, „mots imitatifs d'une foule quelconque, brouhaha", rom. *haihui*, „razna, nebuneşte"), etc. (V. şi Saalfeld, *Natur- und Muttersprache*, în: *Mélanges Kurth*, II, p. 373 şi urm.).

www.dacoromanica.ro

il sì suona" (*Inferno*, c. XXXIII, v. 80)[1], — în ciuda celor „sette confini" de care se plânge Berchet şi a pulverisării idiomatice care persistă până azi (v. R. Bazin, *Les Italiens d'aujourd'hui*, p. 96 şi urm.), şi nu e un rău că persistă: *patois* şi *pays* sînt, poate, şi etimologic identice!

Alte accepţiuni, secundare, ale cuvântului *limbă*, ca şi unele locuţii şi proverbe interesante ce-l cuprind, se pot subsuma uşor supt unul din înţelesurile cercetate mai sus, — precum urmează.

1. Supt acela de „organ" (concret, asemănare antropo - sau zoomorfică): *limbă de pădure, l. de moşie, l. de pământ* (cf. lat. *lingua*, „promontorium", fr. *langue de terre*, germ. *Landzunge*, rus. *jezyk zemli*, pol. *jenzyk ziemi*, etc.); — *limbă de clopot*, ngr. *glossidi*, it. *batocchio, battaglio*, fr. *battant*, cf. *a-şi bate limba*, Zanne, II, 226, mai des: *a-şi bate gura* (în genere, rom. avem *gură*, unde lat. şi romanica au *limbă*: fr. *tenir sa langue* e rom. *a-şi ţine gura*, fr. *mauvaise langue*, it. *mala lingua*, lat. *homo malae linguae*, „fellator", e rom. *rău de gură* sau *gură-rea*, mai mult decât *limbă-rea*, Zanne, II, p. 221; cf. însă şi n. de fam. *Limbă-dulce*, alături de *Buzăre*: Iorga, *Situaţia Olteniei în epoca lui Tudor* Vladimirescu, p. 255); — *limbă de cuţit* (cf. pană sau lamă de *bulat*, „cuţit pentru făcut cercurile", rus. *bulat*, „oţel": Damé, *Terminologia poporană*, p. 88); — *limbă de meliţă* (*ibid.*, p. 139); — *limba-câinelui*, planta *cynoglossum*, lat. *lingua canis* s. *canina* (Pentru *linguam caninam comedere*, „a avea pe limbă ce ai pe inimă", din *Satyricon* al lui Petronius, c. 43, găsim o paralelă interesantă în Codin, *Îngerul Românului*, p. 373: *a mânca picere de găină*, idem); — *limba-mielului*, în Ardeal: *boranţă* (ung. *bárány*, „miel") sau *arăţel* (dim. lui *arete*, „berbece", cf. *berbeac de arete*, „berbec de prăsilă": Vârcol, *Graiul din Vâlcea*, p. 89); *limba-peştelui, limba-vrăbiei*, etc. (v. întreaga serie la Panţu, *Plantete cunoscute de poporul romîn*, pp. 148-9); — *limbi* (s. *săgeţi*) *de trăsnet* (Pamfile, *Văzduhul*, p. 75); — *limbi de foc* (cf. lat. *lingua ignis*, „flamma"), etc.

2. Supt înţelesul de „graiu": *limbă păsărească*, „vorbire în-

[1] It. *si* e, se ştie, ca şi rom. *şi*, lat. *sic*; el a păstrat însă înţelesul latin, pe care-l regăsim în *aşà* al nostru, concurentul lui *da*: cutare bătrân din Nordul Moldovei îl întrebuinţa exclusiv, ignorând total pe acesta din urmă (şi nu era un cărturar „purist"!), după cum, în anumite regiuni „de dincolo", poporul îi preferă pe *ie* (e, este). Ar fi, de sigur, interesant de delimitat zona precisă a acestui *ie*: s'ar ajunge, poate, a se fixa, pentru românește, ceva corespunzător fr. *langue d'oc* şi *langue d'oïl*. — Şi negaţia *nu* are un concurent (nu nu numai supt forma cumulativă, rectificând o aserţiune imediat-anterioară: *ba da, ba nu*, cf. fr. *si, si fait*) în *ba* (pop. *baiu*, pol. *baï*). Locuţia *a lua pe nu în braţe*, „a persista în negaţie, a tăgădui până la capăt", corespunde arh. *a lua bâhă*, sl. *hvati bâh*, idem (v. I. Bogdan, *Relaţiile Ţerii-Rumăneşti cu Braşovul şi Ungaria*, p. 237).

www.dacoromanica.ro

călcită, obscură", cum e ciripitul păsărilor *(barbaroi* şi ele, la Aristophanes, *Aves*, 199, precum la Herodot, II, 57, barbarii sunt, la rândul lor, „găini şi rândunele", iar *Găgăuţii* noştri amintesc, de sigur, prin radicalul onomatopeic al numelui lor[1], *găgăitul* gâştelor, odată cu inteligenţa lor; cf. pol. *geng*, „cri, jargon d'oie", *goga*, porecla noastră la Balcanici, cu suf. augm.: *gogoman*, ca: *lotroman*, „baş-lotru", *marghiloman*, „baş-marghiol", *corcioman*, „corcitură", *cioldoman*, „şold mare", *cotoşman* = * *cotocîman*, „cotoc mare", *durduman*, „femeie durdulie", *jurman*, „afurisit", *Petriman*, *Nicoman*, *Giurgiuman*, *Chircoman*, *Cârloman*, *Fodorman*, *Gligoman*, *Tortoman*, *Teleman* s. *-ban*, *Butiman*, *Băldiman-Băldea*, *Curduman* s. *-ban*, etc.,—ca să nu sporim prea mult lista din Pascu, *Sufixele româneşti*, p. 340); — pentru proverbul *toată pasărea pe limba ei piere*, v. Marian, *Ornitologia*, I, p. 413, iar pentru *(a lăsa) cu limbă de moarte*, „a testa, a face recomandaţii in articulo mortis", v. şi Gaster, *Crestomatia*, II, p. 307.— De notat, apoi, că multe din locuţiunile româneşti cu *limbă*, consemnate la Zanne, *o. c.*, II, p. 217 şi urm., au echivalente străine mai exacte decât cele date acolo: rom. *a scoate limba de un cot*, de ex., nu e numai: *tirer la langue d'un pied de long*, ci chiar: *tirer la langue d'une aune*. — Pentru *limbă-neagră*, epitet satiric al Muntenilor la Moldoveni (Zanne, *o. c.*, VI, p. 210), propriu: „Ţigan", cf. *Cinghianè*, porecla aceloraşi la Turci, pe lângă obişnuitul *Kara-iflac*, „Romîn negru", precum şi *Negreni*, „pământeni din Muntenia", în opoziţie cu *Ungureni* (*Revista pentru istorie, arheologie şi filologie*, XI, p. 212). — Ar mai fi de însemnat, poate, o serie de derivate cu înţeles special, ca: *limbuţă*, *limbuliţă*, *limbuşoară* (şi n. de plantă, ca şi *limbariţa*); *limbare*, „cobe" (la păsări) şi „căţei" (la om); mr. *limbar*, dr. *limbut*, *limbareţ* (Odobescu), *limbău* (Zanne, II, 231), cf. *limboiu*; mr. *limbăriţă*, megl. *limba ţea mică*, dr. *limburuş*, „omuşor" (cf. sl. *jazyčok*,); *limbravă*, *limbesc* (Pascu, *Despre cimilituri*, I, p. 43) = *limpesc* + *limbă*, cf. lat. *lingua* din *dingua* + *lingo*; *mă limbăvesc*, „ petrec" (Densusianu, *o. c.*, p. 322) = sl. *ljubov* + *limbă*, etc. — Să însemnăm, în sfârşit, pl. *limburi*, la N. Istrati, *Babilonia românească*, ed. N. Iorga, p. 25 (*îmberdosi*, *ibid.*, p. 11, şi *sclitada*, p. 23, sînt ngr. *emperdeuo*, „încurc, încarc", şi *sklitada*, „familie").

V. BOGREA.

[1] V. explicaţia d-lui N. Iorga *(Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale*, II, p. 243).—Pentru *Ciribiri*, a cărui natură imitativă pare neîndoioasă (cf. Czink, Popovici, etc.), ar fi de comparat încă: ung. *csiri-biri*, „gering", împreună cu Schuchardt *(Slavo-deutsches*, p. 68; *Romano-griechisches*, p. 749) şi G. Meyer, *Albanesisches Wœrterbuch*, s. v. *şiri-miri*. (Pentru *m-b.* cf. şi dr. *ciga-miga*, „fleacuri, tertipuri", propr.: „o ciupercă comestibilă foarte gustoasă", *cigă-mică*, „una din cele mai delicioase ciuperci comestibile" [Panţu], megl. *gigi-migi*, „lucruri plăcute de-ale mâncării" [Papahagi, *Megleno-români*, II, p. 83], faţă cu ung. *csigabiga*, „unnützes Zeug", propr.: „Schnirkelschnecke").

www.dacoromanica.ro

DOCUMENTE.

O scrisoare a Episcopului Bucovinei către Mitropolitul Moldovei în chestia patronatului bisericii Sf. Gheorghe din Suceava.

(Din Dos. No. 533 de la Arhiva Mitropoliei din Iași.)

Innalt Preosfinţite Arhiep[is]cope şi Mitropolite al Moldaviei, chirio chirio Veniamin!

Din priveleagiile, uricele şi cele dintru începuturi aşezemănturi şi pr[avilni]cile orănduele şi din istoriea acelor dintăiu veacuri a hristianeştii prosl[ăvite] Moldavie, este cunoscut cum că: sf[ă]nta besearică a vechii Mitropolii [din So]ciavă, în care să află fericitele moşte a sf[ă]nt. mucenic Ioan cel Nou, pre[cum din] ceputul zidirii sale, în anii cei mai de mult, aşa şi după mutar[ea] Domniei şi a Mitropoliei Moldaviei din Sociavă în Iasi, aşijdere [de la în]trare acestui al Bucovinii district supt pre-milostivul schiptr a .... pre-înnaltei austrieceştii chesaro-hrăeştii Mărire, totdauna supt pa[trona]tul sf[i]ntei Mitropoliei a Moldaviei, ca una care pe dreapta moşie aceştii .... au fost şi este.

Acea de vr'o căţiva, până la Septemvrie 1822, trecuţi ani, întind.... ....aice Ep[i]scopie preste patronaticeştile dreptăţi la orănduire şi.... osăbit de paroh slujitori sf[ă]ntului oltariu şi privighitori a.... epitropi, hantori, ponomari şi alţi slujitori la aciastă numit[ă beseaică a] vechii Mitropoliei din Sociavă, fără înnainte proponere, fără înţelegere, fără ...., [fără] alegere şi fără prezentuitoare întărire a sf[i]ntei Mitropoliei Moldaviei, ca al unie care are, precum arătăm mai sus, pravelnicele dreptăţi a patronatului, aciasta, în pomeniţii căţva trecuţi ani, s'au întâmplat din o săngură neîndestulată luare aminte şi numai din o rătăcită poftă de protimisire preste regulatele hotară a orănduelilor.

Nu să poate socoti întru alt chip de cât că mai vărtos întâmplare aciasta [de] îndoiri întru atingere de dreptăţile patronatului au pricinuit întărzieri[le] şi împiedecările la nevoincioasăle tocmiri şi reparaţii prin care aciastă mare şi s[făn]tă besearică, împreună cu acareturile ei întru zidiri şi întru toate cele din [lăun]tru şi din afară, au agiuns la întrestata stare şi ţinerea întru cele cuv[enite] a cinstirii şi evlavii sf[i]n[telor] moşte la scandalisitoare lipsă şi la .... jalnică micşorare.

Deci, fiindcă înnalt slăvitul chesaro-hrăescul Scaun a ţării, în privinţă la dovezile dreptăţilor şi la supusele propoueri care s'au făcut de aice în obiectul acesta, bine au voit prin înnaltul guberniescul decret din 11 Iuniu 1825, supt no. 30.270, a cunoaşte pe sf[ă]nta Mitropolie Iasilui patronat besearicii numită a veachii Mitropoliei din Sociavă, precum prin slăvitul chesaro-hrăescul hrais-

NOTĂ. — Punctele de suspensiune indică locurile rupte din scrisoare la care textul nu s'a putut restabili.

www.dacoromanica.ro

amt de aice cu cinstita nota din 10 August a. A., supt no. 8111, s'au făcut Preosfinţii Vostre pre larg cuprinzătoare înştiinţare: —Drept aciasta smeritul Ep[i]scop al aceştii eparhii, în numele său şi a următorilor săi, împreună cu acest de aice ep[i]scopescul Consistorium, cu întărire adeverinţii, cunoaşte şi vesteşte pe sf. Mitropolie Moldaviei din Iasi supt arhipastorie Preosfinţiei Vostre şi al următorilor Preosfinţiei Vostre, totdeauna al sf[i]ntei besearicii sf[ă]ntului marelui mucenic Gheorghie, în care să află preslăvitele moşte a sf[ă]ntului mucenic Ioan cel Nou, al tuturor sf[i]ntelor efecturi, a locului, a zidirilor şi a tuturor acareturilor, care să află în lăuntrul şi din afara aceştii, pe moşie sf. Mitropoliei Moldaviei ţiitoare, besearică numită a veachii Mitropoliei în oraşul din chesaro-hrăescul hrais al Bucovinii, Sociava, întru toate deplin şi desăvărşit patronat. Şi, întru pravelnica luare aminte dreptăţilor aceştii pre-cinstite patronaţii, de acum înnainte, în toată viitoare vreme, niciun individuum dohovnicesc sau mirenesc în locurile cele deşchise spre slujbele aceştii besearici să vor aşeza despre săngura parte aceştii episcopii, fără înnainte proponeri şi înştiinţări la Preosfinţia Vostră şi în cea mai de pe urmă vreme la acei carii prin voia lui Dumnezeu vor fi următori Preosfinţii Vostre arhipastorescului Scaun a sfintei Mitropoliei Moldaviei, spre alegere şi prezentuire şi ales pentru slujba de epitropi, dacă Preosfinţie Vostră îi vei afla de [tre]buinţă la aceastâ besearică .... arăta de aice cu sfărşitul a fieştecărue an la Preosfinţiia Vostră anume spre înnoită întărire sau după împregiurări spre schimbare.

Nacialnicul acestii beserici numită veche Mitropolie din Sociavă (care în vreme de a[cum e] Precuvioşie Sa cunoscutul în vrednicii Protosinghelul Melhisedec Lemeni), cu p[reoţii] şi epitropii îndatoriţi sănt a ţinè asupra acelor puţine venituri ar .... celor din lăuntrul besericeşti documentalnice same în trii exemplare din [care la] sfărşitul a fieştecărui militaresc an are să dè: cel întâiu exemplariu la Preosfinţ[ia Vostră], ca la patronul aceştii beserici, al doile, cu alegatele, la acest Consistorium, iară al tr[eile] au a-l ţine în acturile besericii.

În putere Înnalt Preosfinţii Vostre stă a orăndui întrebuinţare acelor bani... ţinere cia cuviincioasă întru cele trebuite sf. oltariu din lăuntrul beserecii şi.... cuvin la evlavie sf[i]ntelor moşte. Şi, dacă la vreme, după mai bună îndrep.... [răn]duelilor întru aciastă besearică şi în veache Mitropolie, ar prisosi ceva dintru ace.... discosilor venituri, în volnicie Preosfiniţiei Vostre este (totuşi cu punere în sam.... înştiinţare cătră acest Consistorium) a orăndui acea prisosinţă spre ceva agiut[or]... sume cele mari mai ales în anii aceşti dintâi sănt de nevoe la deşchisul.... a tocmirilor şi reparaţiilor.

Pentru toate orănduelile care după înnaltele proscripturi întru atingere de biseari[că] vor urma de la pre înnaltul regirungul

www.dacoromanica.ro

aceştii ţări, să vor face de la aciastă Ep[i]scopie îndatoritele înştiinţări cătră Preosfinţiia Vostră. Deci aşa, cu cia mai mare mângăere, încredinţat este smeritul ep[i]scop al aceştii eparhii şi acest al său ep[i]scopesc Consistorium cum că Înnalt Preosfinţie Vostră bine vei voi a face milostivă orânduială pentru gătire a tot feliul de materii ca prin începere primoverii viitoare nesmintit să să pue în cuviincioasă lucrare tocmirile şi reparaţiile cele ce sânt Preosfinţii Vostre înştiinţate, pentru rădicare aceştii numite besearici şi a evlaviei sf[i]ntelor moşte, în toate cele alegate cu aceste, la fericita stare lor cea dintru început, spre dumnezăească slavă, vecinică pomenire a Preosfinţiei Vostre şi cinste pravoslavnicii credinţe.

Smeritul între arhierei ep[i]scop al Rădăuţului, al Cernăuţului (după k. k. moştenire ţării), al Socevii şi a toatei eparhiei de pravoslovnica leage a sf. Besearici Răsăritului din chesaro-hrăească Bucovina şi al presfinţitului Sinod al Carloviţului mădulariu şi al comisiei cuviincioşilor de agiutorinţă a Cernăuţului prezes.

Isaie Gheorghievici Boloş.

Din consistoriciasca canţilarie al k. k. Bucovinii.
Cernăuţi, 6/18 Octovrie 1825.

Manasie Dracinschii,
Protosinghel şi consistoricesc actuar.

Andreiu Tarnovieţchii,
Consistoricesc canţelist şi actuar vrednicilor de agiutorinţă.

* * *

Acte despre dăruirea de arme ruseşti armatei moldovene la 1833.

(Din Dos. Secretariatului de Stat No. 448 de la Arhiva Statului din Iaşi.)

I.

Cătră Sfat.

No. 1272. — 1833, Avgust 13.

Împărătiasca Sa Măriri, dorind a da o nouă dovadă de plecare Sa cătră binele Prinţipatului, au binevoit a dărui miliţiei moldovineşti 832 puşti cu toate tacămurile lor, — pentru care grăbesc a vesti pe cinst. Sfat după împărtăşire ce am priimit de la d. Plenipotent. Gheneral-maior Mircovici.

II.

La redacţie Albinii Româneşti.

No. 2974. — 1833, Avgust 24.

Ex. Sa d. Viţi-prezedent, cu adresu supt No. 1272, vesteşti Sfatului înnalta bunăvoinţă a Împărăteştii Sale Măriri, care, dorind a da o nouă dovadă de plecare Sa pentru binile acestui Prinţi-

www.dacoromanica.ro

pat, au binevoit a dărui miliţiei moldoveneşti 832 puşti cu toate tacămurile lor.

Aceasta să împărtăşeşti ca să să publicarisească.

III.

Raport către d. Viţi-prezident.

1833, Avgust 28. — No. 3026.

Cu o vie şi întreagă cunoştinţă au priimit Sfatul împărtăşăre făcută lui cu adresa Ex. Voastre de supt No. 1272. Înnaltă plecare de facire de bine pe care Împărătească Sa Mărire au binevoit a arăta şi acum către acest pământ cu dăruire de 832 puşti cu tot tacămul lor pentru miliţia Moldaviei, este o veghiată dovadă de părintească Sa îngrijire, care umple de nădejde şi de bucurie inimile Moldovenilor, care să află zugrăvite toate facerile de bine a Împărăteştii Sale Măriri.

IV.

Doclada a împlinitoriu datoriei Nacialnicului miliţiei Moldaviei.

No. 1741. — Eşii.

Împărătească Sa Mărire au binevoit a dărui miliţiei acestui Prinţipat un număr de 832 puşte nouă pentru complectul batalionului, care puşte fiindcă să află la Calaraşi, în Valahie, eu am priimit împărtăşire prin porunca Inspectorului miliţiei, dumnealui Ghenaral-maior şi cavaler Starov, spre a comandarisi înadinsu ofiţiriu a miliţii ca să le primască. Aceasta aducându-o la cunoştinţa amintitului Sfat, plecat rogu ca să facă punire la cale pentru slobozire unui otcrîtîilist[1] de a să lua cu plata hotărătului progon[2] opt care lăcuitoreşti întru transportarisire acestor puşti de la hotarul ţării până în Eş.

Polcovoiiu comandir: (indescifrabil).

Resoluţie: „Departamentul din Lăuntru va slobozi otcrîtîilist pentru luare carelor în număr de 12 sau cât trebuinţa ar cere cu aceasta ca să plătească progonul legiuit.

Vel Logofăt: (indescifrabil).

V.

Către Departamentul din Lăuntru.

1833, Avgust 21. — No. 3043.

Împlinitoriul datoriei de năcialnic miliţii pământeşti prin doclada cu No. 1741 către Sfatul ocărmuitoriu cere punire la cale întru a să aduci de la hotarul Ţării-Romăneşti, de la Calaraşi, 832 puşti, pe care Împărătească Sa Măriri au binevoit a dărui miliţii moldoveneşti cu tot tacămul lor. Apoi, fiincă cinst. Hătmănie

[1] Foaie deschisă.
[2] Transport.

www.dacoromanica.ro

după împărtăşăre ce i-au făcut Inspectorul miliţiei, Gheneral-maior şi Cavaler Starov, comandărisăşti înadins ofiţăr ca să le primască, care urmiază a fi întovărăşit uu un otcrîtîilist de a lua cu plata hotărătului progon carăle trebuincioasă întru transportarisăre acestor puşte până în Eş, Sfatul au regularisit că acest Departament să sloboadă un otcrîtîilist pentru luare de cară în număr de douăsprezăci sau căte trebuinţa ar cere, cu aciasta ca să să plătească progonul legiuit lăcuitorilor de unde să vor lua carăle. În urmare dar a unii asămine hotărări a Sfatului, jos iscălitul ari cinste a face aceasta împărtăşire spre cuviincioasă punire la cale din partea acestui Departament.

VI.

No. 1712. — 22 Oct. 1833.

Potrivit cu voea d. Plenipotent, împărtăşită mie de Inspectorul străjilor Gheneral-maior Starov, prin adresul cu No. 526, au pus înnainte ocărmuitorului Sfat a pune la cale spre a să slobozi din capitalul miliţiei suma cheltuită de cătră Dregătorul artileriei cu aducerea din arsenalul rosienesc pă la târgul Reinii a puştilor şi pistoalelor înnalt dăruite pentru miliţia Moldaviei, pentru fieştecare puşcă căte 95 copeici şi pistol căte 75 cop., piste tot 797 rubli 90 copeici şi să să triimată la Bucureşti cătră Gheneral Starov, în aur, socotind galbănul în 11 ruble.

Viţe-prezident: Mircovici.

VII.

No. 3928. — 1833, Noemvrie 2.

D. Viţe-prezident cu No. 1712, prin cari face cunoscut a să trimite 797 ruble, 90 copeici în aur la Bucureşti, din capitalul miliţiei, pentru cheltuială Dregătoriului artileriei, cu aducerea puştelor şi a pistoalelor dăruite de înnalt Monarh din arsenalul rosienesc aice, la târgul Renii, jos iscălitul cu cinste o împărtăşeşte în copie spre întocmai urmare.

(Comunicate de Al. Lăpedatu.)

* * *

Documente amestecate.

I.

26 Mart 7144 [1636]. — Vasile Lupu, pentru o moşie la Numişeni şi Fundul, „pre părăul Siretiului", cumpărată cu „taleră grăbeşti" (*sic*).

Traducere. Păstrată numai jumătate.

www.dacoromanica.ro

II.

† Întru totu cinstitu părintele nostru dumn[ea]ta logofete, să hii dumn[ea]ta sănătos. Fac ştire dumitale precum au venitu Pavăl Ciocărlan şi cu Gligorcia Şinţişor cu cinstită cartia Mării Sale lui Vodă, scriind la noi ca să meargem la sat la Vovineşti, să strângem oameni buni şi bătrâni de pen pregiur megiiaşi, şi din sus şi din gios, să socotim pentru neşte curţi şi pentru o moară de cai ce au fost a Şinţii, şi au părât Gligorcia Şinţişor înnaintea Mării Sale lui Vodă precum aceale curţi şi acea moară i le-au stricat vecinei lui Mierăuţă Hraniţă, socrul lui Pavăl Ciocărlan, şi să hie avându şi zapis de la Mierăuţă Hraniţă ca să-i plătiască curţile şi moara, precum să adeveri cu ameni (*sic*) buni. Deci eu pre cinstită cartea Mării Sale lui Vodă am strânsu oameni buni şi am mărsu acol[o] şi li-am socotit cu mulţi oameni buni pentru aciali curţi şi pentru acea moară de cai, şi am întrebat de oameni buni, şi neme nu s'au aflat să mărturisească pre acel zapis ce au arătat el de la Mierăuţă, sau să ştie cineva precum i-au stricat vecinii lui Mierăuţă curţile, ce s'au aflat oameni buni de au mărturisitu într'acesta chip precum aciale curţi au putrădit iale acolo pre loc şi, după ce s'au pustiitu satul, au arsu de pojar, iar moară de cai nu ş'au fost în Vovineşti, de când au apucat bătrânii. Şi pentru pivniţă încă mărturisescu oameni buni precum au putreditu şi au căzdut iale acolo pre loc, de s'au topitu, iar popreaala moşii nu să află pentru nemică. Anume mărturisăşte Dumitru de Cotrogăş (?), şi Miron de acolo, şi Nicoară de Boldeşti, şi Ştefan din Dereneu, şi Gavril Bolboacă ot Meleşăni, şi Leca părcălabul au mărturisitu cu[m] i-au dat Vasilie Sturdzea, ginerele lui Mierănţă Hranici, făn de au cositu şi pământuri de au arat în dzilele lui Vasilie-Vodă, după pradă încoace, pre aciae parte de ocină care îi opreaşte acmù Grigorcia. Dumn[ea]ta precum va hi voia dumitale aşa vei socoti. Să hii dumn[ea]ta sănătos wт XG, amin.

Dumitru. Miron. Nicoară. Az Gavril Bulbocă.

† Mai mică sluga dumitale Toader Driga ; să hii dumn[ea]ta sănătos.

(Originalul la biserica Talpalari din Iaşi.)

III.

Iaşi, 12 Octombre 7178 (1669). Duca-Vodă arată că i s'au presintat „Mirăuţă şi Gheorghiţă şi Dămiianiasă, sora lui Mirăuţă, şi Ioan, fratile lui Dămiian, şi Agahiia, fimeia lui Pisoschi, şi Miron Hudici", în pâră cu „Abază Cerchezul, Visternicul al doile", pentru Pârsteşti, la Hârlău. Pomenit şi „ficiorul Dociului Paharnicul". Punere de „herie".

Copie din 1816.

www.dacoromanica.ro

IV.

Iaşi, 27 Iulie 7209 (1701). Constantin Duca, către „părcălabii de—“ *(alb)* că s'au pîrît „Lupaşco Ghiarghel şi Safta Logofetiasa lui Costantin ci-au fostu Logftu şi Dumitraşco Beldiman cu Nastasiia Bărzoia, dzăcând cum s'au sculat Nastasiia an şi au luat dejmă de pre o bucată de loc de moşie între Sireatiu şi dintre Bistriţă, ce să chiamă Fundul, care iaste de hotarul satului Rusilor, şi cel loc iaste hotărăt şi stălpit încă de la Alecsandru-Vodă, dzicând Bărzoe că acel loc iaste locul ei, de Fund, de Ţinutul Niamţului. Deci iată că scrie Domnia Mia să miargeţi acolo şi socotiţi acel loc, de unde va fi luat Bărzoe acia păni de a dzeacia: de va fi trecut peste stălpii cei bătrăni ce s'au pus de Alecsandru-Vodă, când s'au hotărăt locul, cătă păni să află luată de dănsa fără de ispravă, toată să o pliniţi de la Borzoia“. „Ion Buhuş Vel Logft. ucil.“

V.

8 Iunie 7213 (1705). — „Copie întocmai după adevărată carte de hotărnicie a moşii Leiasca sud Saac.

De la „noi aceşti 12 boieri carii am fost luaţi dinnaintea Domnului Costandin Voevod Brancoveanu (*sic*) din Divanu, cu cinstita cartea Mării Sale şi cu sìuga Mării Sale 2 Port[ariu], de Vlad Logof. ot Stănceşti şi de unche-său Pătru, feciorul Sofragiului ot Stănceşti, şi de Gherghe ot Târşor şi de moşnenii din Grângu (*sic*), pentru moşiia ce să chiamă Leiasca ot sud Săcuieni“. Se aduc hrisoave de la Matei Basarab pentru „cumpărătoarea“ lui „Iane Sofragiu ot Stânceşti“ de la moşneni. „Am mers de am tras moşia peste locuri după obiceiu.“ Hotare: „Captureanca, hotarul Stolc. Constandin“, „hotarul Scărnevească“, „hotarul Trestienilor“.—Iscălesc: Preda Podeanu, Manea Sutaşul, Matei Logoft. Arapul, Mehnea Anghel (*sic*), Dumitru Bălteanu ot Gherghiţa, Borcea Logft., Mecu ot Zus. (*sic*).

La 10 August 1780, Constantin Parepa Postelnic arată că a luat actul de la „dumneaei naşa Fotini Căpleasca“.

Copia — pusă într'un *splendid chenar* roşu şi alb, cu flori, — „prescrisă tiparnic de Ioannis Constantinu Grecu din Star-Chiojdu 1835“.

Originalul acestui act şi ale celor următoare, la d. dr. Macovei din Bucureşti.

VI.

24 Maiu 1765. — Hotărnicie „la moşiile dumnealui Costandin Postl. Parepa“, „fiindcă din pricina unor Turci, având bătălie la casa lui, s'ar fi întîmplat de i s'au aprins casele din focurile lor şi i-au arsu hrisoavele şi zapisile ce au avut“. Merg

www.dacoromanica.ro

cu Ghinea al doilea Portar la Cătunu, „unde îi sînt casile de la părinţi“, începînd a „pune sfoara“ de „unde să hotăreşte în căpătîiu cu Costandin Alicseanul din Valea-Războiului, în Călmăţuiu“. În hotar şi cu „moşia Stol. Costandin“, cu „moşia lui Şerban-Vodă“, cu locul „unde dă Ceptureanca în Călmăţuiu“. Pomenit „iazul heleşteului Parepii“.

„Carele la aciastă moşie [a lui Şerban-Vodă] nefiind piatră, au mărturisit popa Stanislav ot Drăgăneşti, fiind ispravnic pă moşia lui Şerban-Vodă, că, în trecuţii ani, vrînd să înparţă nepoţii lui Şerban-Vod[ă], dum. Iordache Cantacuzinò i dum. Tomiţa Cantacuzinò, au luat şi pă Sărdariul Ianache între dînşii, şi an venit la acea moşie şi, întrebînd şi pe alţi oameni bătrîni că pînă acoleà au fost moşia Parepii şi după mărturisania lor au lăsat şi boierii tot pănă acoleà să fie hotarul Parepii. Aşijderea şi pentru apa Călmăţuiului, că este pă moşia Cătunul, după cum văzum o carte de mărturisanie a dum. Niculii Boz. biv vel Şăt. că în zilele Măriei Sale Constandin-Vod[ă] Brăncoveanul, cînd au fost cu ordia la Gura-Urlaţilor, au fost pîrît Apostol Creteanul pă Vladul logof. tatul lui Costandin Parepii, fiind Criteanul ispravnic pă moşia lui Şerban-Vod[ă], că ar fi făcut Vladul Logof. heleşteul pe moşia lui Şerban-Vod[ă]. Măria Sa Costandin-Vod[ă] au trimis pă Nicola Boz., fiind ciauş de aprozi, şi au luat şi pe Petru Obed[ea]nul Vel Armaş, pe Mănuilă Şăt. ot Buzău, de au mersu acolò la acel heleşteu ca să dovedească: este pîra Criteanului adevărată? Şi, mergînd boerii acolò, au rămas mincinos. că heleşteul Vladului Logf. Parepa au fost făcut de moşu-său Stroe Cluc[e]r. Parepa încă din zilele Ducăi-Vod[ă], şi au dovedit acei mai sus zişi boeri că heleşteul este făcut pă moşia Vladului Logft. Parepa, ce să chiamă Cătunul, fiind apa Călmăţuiului pă moşia Cătunul, şi Şerban-Vodă treabă la apă nu are, şi tot aşa au stăpânit de atunci pănă acum. Mai tras-am şi moşia ce să chiamă Călmăţuianca, care să începe lungul de unde dă Ceptureanca în Călmăţuiu, din capu moşiei Cătunul, şi merge alăturea cu moşia lui Şerban-Vodă ce să chiamă Ruş; pă din jos au pus şi sfoara de unde au mărturisit popa Stănislav, ispravnicul moşiei lui Şerban-Vod[ă], şi am pus piatră unde dă Ceptureanca în Călmăţuiu, mai sus de spre Răsărit, în grind...; al doile trăsură la mijlocul moşiei, unde s'au găsit piatra, de spre moşia lui Şerban-Vod[ă], din jos, pînă în moşia ce să chiamă Inoteştii... Din piatra lui Tudor Marghiol pănă în moşia Cătunul... Dintru o piatră înnaltă, iară a lui Tudor Marghiolu... De spre Bucovele... Au mărturisit Manea, ce au fost ispravnic mai nainte vreme, pă cînd au cumpărat Costandin Lipoveanul de la feciorii lui Tudor Marghiol... Neagul, ginerile Barbului, ce au fost ispravnic pă moşiile Vladului Logf. Parepa încă mai d'innaintea răzmiriţii.“

Iscălesc: „Tudor Drăgănescul Căpit., Ghinea 2 Port., Stan

www.dacoromanica.ro

Logoft. Urlăţ., Moise Boz., Mane isprav. Lipvii *(sic)*, popa Manta ot Cioceni, Bratu cop. Dinca ot Burăchişt. (= cop[il] din ca[să] ot Bucureşti), Pană ot Cioceni isprav. al case[i], Badiul ot Cioceni, Ilie părcl. ot Inoteşti, ce au fost pîrclb. mai nainte, popa Stănislav ot Drăgăneşti, popa Chirul sin Chirul ot Crângul, mart."

Copiat „tiparnic", cu un *splendid chenar*, de „Ioann Constantinovici Grecu, dascălul Chiojdeanu, casa d[umnea]lui cc. Iancu Macoveiu", în 1835.

VII.

23 August 7223 (1715).—Nicolae Alexandru Voevod către Ştefan Ruset biv. vt. Stolnic pentru împărţirea moşiei „din Fundu, de la Enachi Bărzul".

Copie.

VIII.

5 Novembre 7227 (1718).—Mărturie că „au venit dumnealui Ioan Abază biv vtori Logofăt" pentru a i se alege „cu mătuşi-sa Docioae şi cu verii dumisale, feciorii Dociului, pentru nişte moşii ce au rămas de la unchiul lor de la Ursul Dociul şi de Marie Ciocărnăleasă *(sic)*, fata Dociului, şi de la Ion sin Dociul şi de la o sor a lor ce au fost călugărită, şi aceşti fraţi ai lor au fost stărpi, şi le-au rămas moşii ce au avut de pe părinţii lor". Moşiile sunt la Părsteşti şi la Dolina. — Marturi: „Toderaşcu săn Mătieşescul, şi Gligorie părintele de Costeneşti, şi Bejan ot tam, şi Dumitraşcul de Liverda şi alţi oameni buni şi megieşi". Iscălesc: „Marie Docioae, Abază thori Logofăt, Costandin biv thori Logoft., pop Gligori Bejan ot Costeneşti, Sandul Albotă Crucer, Costandin Zberea Şetrari".

„Aciastă copie este scoasă din cuvânt în cuvânt, întocmai după cea adevărată, carę cu aciasta să adeverează. Braşov, în 18 Iulie 1829. Ioan Barac, maghistratului translator" (pecete cu B.). (Confirmarea oficială îi zice: „Johan Barák".)

IX.

26 Octombre 7240 (1731).— Noi Grigorie Ghica Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn ţerii Moldaviei, facem ştire precum s'au pîrît de faţă înnaintea Domnii Meale şi a tot Sfatului nostru boeriul nostru Hîncul Căpitanul cu Ioan Dociul şi cu fraţii lui, jeluind Ioan Dociul şi cu fraţii lui că, avînd ei o mătuşe, anume Maria, cea au fost după Ciocîrlan Vornicu, care au fost sor lui Gheorghe Dociul, tatăl lui Ioan Dociul, şi cu muma lui Ioan Abază, socru Hîncului Căpitan, şi, neavînd Ciocîrlăneasa feciori, după moartea ei, ar fi luat Ioan Abază, socru Hîncului Căpitanu, odoară şi moşii de a Ciocîrlănesii şi lor nimic nu le-au dat. Deci Dom-

www.dacoromanica.ro

nia Mea am socotit şi i-am rânduit la cinstit şi credincios boeriul nostru dumnealui Darie Donici Vel Logofăt ca să le ia sama de amănuntu şi cu dreptate. Şi, stând ei faţă înnaintea dumisale şi luîndu-le sama, s'au aflat cum că Ciocîrlan Vornicul, împreună cu Maria, jupîneasa lui, încă până era ei vii, s'au dat cu diată răposatului Ghedeon, ce au fost Mitropolit, după moartea lor să fie casa lor, cu bucate şi cu toată agonisita lor, a Mitropoliei, iar neamurile lor să n'aibă nice o treabă la rămăşiţele lor. Şi, după moartea lui Ciocîrlan şi a Ciocîrlănesii, au luat toate rămăşiţele lor Ghedeon Mitropolitul, şi pe urmă au mers la Ghedeon Mitropolitul rudele Ciocîrlănesii şi au dat cui ce au socotit dentr'acele rămăşituri, şi Docei (*sic*) şl altora, pecum arată izvodul, carele este iscălit de Ghedeon Mitropolitul. Şi, văzînd pă Ioan Abază Logofăt că este om scăpătat şi are cîteva fete de măritat, s'au milostivit Ghedeon Mitropolitu şi i-au dat dintră acele rămăşiţe pentru sufletul său şi a celor răposaţi 10 şiruri de mărgăritariu mărunt, şi o cămeşe cu sîrmă, şi un inel de aur, şi 2 linguri de argint, şi o cupişoară mititeă de argint, şi o lastră prosticeă şi 4 coţi de taftă, precum au arătat Hîncu Căpitanu, şi mărturii ce au făcut Ghedeon Mitropolitu la mîna lui Ioan Abaza Logofătu, întru care scrie : alţi nimeni să nu să amestece din neamul acela, căci acelea le-au deosibit lui Ioan Abază pentru a sa pomenire. Iar pentru moşii s'au aflat cum că Gheorghe Dociul, tatăl lui Ioan, au venit 5 fraţi şi, din'r'acei 5 fraţi, muma lui Ioan Abază au avut feciori, iar Ciocîrleneasa şi încă 3 fraţi au fost toţi sterpi, şi au rămas părţile acelor sterpi a tuturor să le înpartă Dociul şi cu muma lui Ioan Abază, şi au fost pus Dociul mîna pe toate moşiile şi Ţigani ce au fost a celor sterpi, şi, pe urmă, jeluind d. Ioan Abază la Domnia Sa Mihai-Vodă, i-a făcut carte la Costandin Sberaş (*sic*) Şetrariul şi la Santu (*sic*) Albote Crucel, ca să le ia sama pentru acele moşii şi precum a afla cu dreptate să înpartă. Şi, mergînd acolò acei boeri, fiind faţă jupăneasa lui Gheorghe Dociul şi cu fiul său Ioan Dociul, s'au aşezat şi au dat lui Ioan Abază părţile Mariei Ciocîrlănesi din Pîrsteşti şi din Dolina, şi partea Ursului, fratelui Dociului, iar din Pîrsteşti, care moşii sînt la Ţinutul Hîrlăului. Iar alte părţi, ale altor fraţi, sterpi, să le ţie feciori Dociului, precum au arătat mărturie de la acei boiari care scrie mai sus, între care este iscălită Docioae şi cu fiul său Ioan. Şi acele părţi ce s'au venit lui Ioan Abază le-au dat zestre ginere-său, Hîncului Căpitan. Deci dumnealui Vel Logofăt aşa au socotit şi au judecat pentru acele odăraşe ce le-au dat Ghedeon Mitropolitul lui Ioan Abază cu diată, pentru pomenirea sa să fie dat, iar feciori Dociului să nu să amestece, nice alte neamuri, precum scrie diiata. Iar, pentru moşii, socotindu-să fecior[i] Dociului că le-ar fi cu strîmbul să pue ei la mijloc toate părţile de moşii şi Ţigani şi odoară, cîte au luat părinţi lor de la Cio-

www.dacoromanica.ro

cîrlăneasa şi de la alţi fraţi sterpi, şi atuncia să pue şi Hîncul Căpitanul acele părţi de moşie ce scrie mai sus, şi să le împartă toate, şi cine cît i se va veni, atîta va lua şi va ţinea, iar, nepuind acelea la mijloc, să-şi ţie Hîncul Căpitanul acele părţi ce scrie mai sus, precum arată mărturie Sbereş (*sic*) Şetrariu. Pentru aceia şi Domnia Mea, văzînd că cu dreptate au judecat dumnealui Vel Logofăt, am dat şi noi rămaşi pă ficiori Dociului, ca să n'aibă nice o treabă a să mesteca la acele odoraşe, ce să fie a Hîncului, pecum scrie diata răposatului Ghedeon Mitropolitului; aşijderea şi pentru moşii, nepuind feciori Dociului la mijloc toate cîte au luat părinţi lor, de a fraţilor celor sterpi, să aibă a-şi ţinea Hîncul Căpitanu acele părţi de moşie de Pîrsteşti şi din Dolina, cu tot venitul, precum scrie mărturia Sberii Şetrariu. Şi aciasta pîră nice odinioară să nu să mai părască păste cartea Domnii Mele.

(Locul peceţii.)

Vel Logofăt Radu vtl. (*sic*).

Aciastă copie este scrisă, din cuvînt în cuvînt, întocmai după cea adevărată, care cu aciasta se adeverează. Braşov, în 18 Iulie 1829. Ioan Barac m. pp.,
maghistratual translator.

Dass die vorstehende Beglaubigung von dem bei diesem Magistrat in Eid und Pflicht stehenden Translator Johann Barák gesehen und eigenhändig unterfertigt worden sey wird amtlich bestättiget. Kronstadt, den 30. July 1829.

Vom Magistrat der k. freyen
Stadt und Distrikts Kronstadt:
Joh. Jac. Mylius, Ober-Richter,
Joseph Franz Trausch,
Ober-Notair.

(Peceţile: a lui Barac, cu B—, apoi a oraşului.)

DĂRI DE SAMĂ.

Alex. Lăpĕdatu, *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pe 1915*, Bucureşti 1916.

Rapoartele privesc:

Mănăstirea Bordeni (Râmnicu-Sărat), — de V. Drăghiceanu. Clădirea e din 1699, datorită lui „Mănăilă Căpitan [de la?] Mira“ (p. 64). Foarte frumoşi stâlpi, asemenea cu aceia de la Văcăreşti;

www.dacoromanica.ro

fereşti cu flori sculptate. Meşter de pictură Pârvul Mutul şi ucenicul Radu (portretul lui, p. 67).

Biserica din Valea Danului (Argeş), — de V. Drăghiceanu. Clădită, în cel mai bun stil, la 1811. Pe o piatră se dă un fel de statut al bisericii : să nu se îngroape morţii decât la patru paşi distanţă de zid, „ce pentru acèa s'a făcut curtea mare", şi adânc ; să nu se îngăduie „jocuri, mâncări şi băuturi" la cununii, să nu se ţie „judecăţi cu pricine de stricăciunea holdelor, fănaţilor, din care să întâmplă înjurături şi bătăi" (p. 68). Splendida tâmplă e luată de la Argeş (p. 71).

Biserica din Turia-Buiceşti (Olt), — de V. Drăghiceanu. Lucrată din cărămizi şi bolovani, amestecaţi. Evident secolul al XVI-lea. Pe aici au fost Buzeştii.

Biserica din Negreşti (Dolj), — de V. Drăghiceanu. Zidită la 1774 de Cornea II Brăiloiu. Interesantă turlă de zid. Pictură foarte bună (cu portrete).

Biserica din Buciuleşti (Neamţ),— de V. Drăghiceanu. În ruine. Clădită de Dumitraşcu Logofătul, tatăl lui Gheorghe Ştefan-Vodă (n'aş admite o restaurare după Ştefan-cel-Mare).

Biserica din Drăguşeni (Suceava),— de V. Drăghiceanu. Mică alcătuire de lemn. De pe la 1740.

Biserica din Păuceşti-Măglaşi (Vâlcea), — de V. Drăghiceanu. Ctitorie ţerănească din veacul al XVIII-lea. Portrete în costume boiereşti ale acestor Băjani, Popeşti.

Biserica din Ogretin (Prahova), — de V. Drăghiceanu. Casa alăturată, bine cunoscută mie, nu e, de sigur, din Gorj : Prahova e plină de asemenea clădiri. Biserica a fost descrisă de mine în *Judeţul Prahova,* şi i-am tipărit de două ori şi inscripţiile.

Mănăstirea Negoieşti (Ilfov), — de V. Drăghiceanu. În ruină. De la Elina lui Matei Basarab. Biserica e stricată.

Schitul Vărbila (Prahova), — de V. Drăghiceanu. Secolul al XVI-lea. Aceiaşi observaţie ca pentru Ogretin.

Biserica din Turia-Olt, — de V. Drăghiceanu. În ruină. Din 1794. Coloane de cărămidă, având pe tencuială stele.

Biserica din Călineşti (Prahova), — de V. Drăghiceanu. Din 1646. Restaurată de două ori. Aceiaşi observaţie ca pentru Verbila şi Ogretin.

Raportul doljean al d-lui Şt. Ciuceanu (p. 118 şi urm.) ni arată *începuturile unui Muzeu judeţean.* Note despre biserica în ruină

www.dacoromanica.ro

din Roaba, cu figuri în tencuială de o mare frumuseţă (p. 122). Se semnalează pisanii inedite la Sadova. Biserica din Piscul-Sadovei (p. 123) e ca aceia de la Mogoşoaia lângă Bucureşti. La Hurezu-Poienari (p. 126) a scăpat numai pridvorul, restul căzând în Jiiu. Trebuia reprodusă şi fotografia bisericii mai complete, pomenită la p. 127, nota 1. De la mănăstirea Motrului se dau chipuri de ctitori (pp. 131, 132, 133): Matei Basarab, Stanca Brâncoveanu, Preda Brâncoveanu şi Păuna, Constantin-Vodă şi —într'o rochie splendidă—Doamna Maria. Se reproduce pisania şi câteva odoare (p. 134). Alte fotografii pe p. 151 şi urm. Bisericuţa de lângă Filiaş (p. 135 şi urm.), cu o bizară tâmplă rustică de zid (p. 140). Se mai dau potirul de la Preajba (1793), inscripţia de la biserica Hagi-Enuş (Craiova), clopotul făcut de Guvernul sârbesc pentru Sf. Apostoli din Belgrad, care se află toi acolo. Urmează lucruri de lu Museul Aman (p. 146 şi urm.). D. Ciuceanu mai dă vederi şi note despre biserica din Ţinţăreni (o însemnare de la un *„pământufar de cerneală* la tipografia Bucureştilor, în vremea lui Mavrogheni", apoi dascăl la Ţinţăreni — p. 153 —; alta care atribuie, în 1823, lui „Tudor Vladimirescu" „pierderea de creştini" făcută de Turci la Munteni), despre foasta mănăstire Jitianu (p. 155), despre biserica Sâr[b]sca (Dolj) (p. 156), despre odoare de la Mântuleasa (Craiova) (pp. 156-8), despre bisericile Sf. Mina, Sf. Apostoli, Obedeanu, etc. (Evanghelia de la Stanca Obedeanca, 1743) (Craiova).

Urmează bogatul raport al d-lui V. Pârvan despre săpăturile făcute de d-sa în 1915. N. IORGA.

* * *

Teodor V. Păcăţian, *Cartea de aur,* VIII, Sibiiu 1915.

Cu aceasta se isprăveşte lucrarea, fără ajutorul căreia nu se poate scrie istoria Românilor din Ardeal. Cuprins, fireşte amestecat, după valoarea cuvântătorilor ale căror discursuri se reproduc. E interesant să se vadă (p. 69 şi urm.) indignarea d-lui N. Şerban din Făgăraş contra decorării lui Jeszenszky, faimosul acusator din procesul de la Cluj. De semnalat strigătul din 1903 al lui Hock János, în Parlament, către deputatul *român* Vlad: „Te dăm afară, dar nu te batem", care a indignat şi pe ministrul Tisza. „Ba nu o facem nici asta" (p. 121, nota). Cutare orator maghiar asămăna situaţia Românilor din Ungaria cu a

www.dacoromanica.ro

Bascilor în Spania (p. 275). Merită să fie rostite pasagiile extraordinar de tari din discursul de la 1906 al d-lui Al. Vaida (p. 332 şi urm.). A cetit românește în Parlamentul din Pesta versuri de d. Goga şi chiar un articol tipărit în românește de Francisc Kossuth în ziarul de propagandă maghiar între Români „Lumina", şi, referindu-se la regulament, a fost lăsat de presidiu să meargă până la capăt (pp. 344-5). E, de sigur, cel mai frumos discurs politic al generaţiei nouă. Cf. şi declaraţia aceluiaşi, în lanua 1907: „Contele Andrassy a contribuit la independenţa României din puncte de vedere maghiare şi având în vedere interesele Monarhiei. Dar independenţa României este a se atribui poporului român, vitejiei sale şi prudenţei saie. Genialitatea Regelui Carol şi eroica putere a soldaţilor români la Plevna au creat Regatul român! Astăzi Monarhia noastră are trebuinţă de prietenia acestui Regat. Dar prietenia aceasta e periclitată dacă Maghiarii continuă cu politica de până acuma" (p. 439). Interesantă e „darea afară" a d-lui Vaida, de pe urma unui atac zăcut două luni de zile în inimile indignate ale adversarilor săi naţionali (p. 643 şi urm.). Printre indignaţi era un Eitner, un Rath, un Leitner, un Hentaller, tot Maghiari curaţi... La 30 Octombre 1907 părintele V. Lucaciu începe aşa: „Când cu ocasiunea primei mele păşiri am onoare a saluta cu respect acest Parlament, cred că nu vatăm legile modestiei dacă accentuez că, atât eu, cât şi mult stimaţii miei colegi, când am primit încrederea alegătorilor, ne-am pus şi în serviciul unui ideal măreţ. Şi acest ideal măreţ este idealul nostru, al tuturora... Acest ideal, on. Cameră, nu poate fi altceva decât cea mai curată iubire de patrie" (p. 659). Dar la 14 Decembre „îşi exprimă părerea de rău că interpelatorul a putut rosti cuvinte necuviincioase la adresa ministrului Brătianu din România fără a fi fost îndrumat la ordine" (p. 686).

N. I.

* * *

I. E. Torouţiu, *Poporaţia şi clasele sociale în Bucovina*, cu 12 hărţi, Bucureşti 1916.

Se reeditează, în cea mai mare parte, foarte multe studii statistice pe care autorul le publică la Cernăuţi încă din 1912. D-sa admite 313.254 de Români în Bucovina, faţă de 273.254 de „indivizi cu limba de conversaţie română ai statisticei oficiale" (p. 111).

www.dacoromanica.ro

Românii n'au în Bucovina niciun membru la 6 tribunale. Abia 76 de funcţionari în justiţie (Evreii — 14 % — 141; p. 145). În 1910, 11 advocaţi români, 136 Evrei, 14 de altă naţie (p. 150); în Consiliul de disciplină 22 Evrei, 2 creştini (p. 152). În administraţie, la Guvernul din Cernăuţi, 14 Evrei, 11 Români, la Poliţie 7 Evrei, 5 Români, la Prefectură 4 Evrei, 2 Români (p. 161); la Siretiu niciun Român (p. 162). În Direcţia Finanţelor niciun Român faţă de 70 de străini (12 Evrei) (p. 165). La Primăria din Cernăuţi 55 de funcţionari evrei (21.587 populaţia evreiască) şi 51 creştini (44.180 populaţia creştină). La Universitate, afară de teologie, abia trei profesori români (pp. 172-3), faţă de 7 Evrei. La Poştă abia 1/7 funcţionari români (la Siretiu niciunul, la Suceava, Rădăuţi „câte unul"; p. 181). La Căile Ferate, Românii au 1/4 faţă de Evrei, 2/8 faţă de străini în genere (p. 185). Între medici, la 1910, 14 Români, 109 Evrei, 28 alţi străini (p. 191); între farmacişti, 1 Român, 13 Evrei, 17 alţi străini (p. 192).

În clasa de mijloc, Comitetul central al corporaţiilor: 13 Evrei, 4 creştini, niciun Român (p. 240). Camera de Comerţ 17 Evrei, 6 străini, 1 Român (p. 244). În Cernăuţi, la meseriaşi: 1481 Evrei, 615 străini, 44 Români (p. 241). În provincie tot aşa (Câmpulung, la negoţ: 202 Evrei, 27 străini, 22 Români; în district; 775 Evrei, 67 străini, 81 Români; pp. 329-30). De şepte ori mai puţini meseriaşi români decât evrei. În comerţ, 8.642 Evrei, 1.226 străini, 444 Români (p. 395). Şi Evreii sunt doar 102.915 faţă de 273.254 Români şi 418.637 străini imigraţi (*ibid.*). În agricultură 61 1/2 % din proprietatea mare e străină (p. 413). Proprietatea mică e ceva mai întinsă (575.095 ha. faţă de 469.194; p. 414). 91% din ţerani n'au pământ şi sufăr de foame (p. 429).

N. I.

* * *

Gh. Ghibănescu, *O nouă lucrare a Mitropolitului Varlaam: Leastviţa lui Ioan Scărariul* (în „Arhiva Societăţii ştiinţifice şi literare din Iaşi", XXV, n-le 3-4).

După câteva pagini de polemici şi consideraţii personale, de la pagina 69 înnainte se descrie manuscriptul, în proprietatea autorului. În Octombre 1732 un călugăr de la Secu scrie lămurit: „Aceasta lesfiţă este scrisă de Mitropolitul Varlaam din Săcu; să să ştie" (p. 70). Între ctitori e şi un duhovnic Timofieiu de

www.dacoromanica.ro

la aceiaşi mănăstire, care, în 1778, ni spune că e „Ungurean din Ţinutul Belgradului“ (p. 74); mai jos, în altă notiţă t „Ardelean curat“. Autorul înseamnă şi alte manuscripte de Leastviţă; n-l 494 al Academiei cuprinde şi o „Carte cu multe întrebări, foarte de folos pentru multe trebi ale credinţei noastre, tălmăcită de Nicolae Spatarul de pre limba grecească pre limba noastră proastă rumunească între trecutul anilor de la Hr. 1661, în luna lui Ghenar 10 zile“, (v. p. 77.) D. Ghibănescu crede că a descoperit încă un scrlitor: Spătarul Nicolae Racoviţă; *de fapt „Nicolae Spătarul“ nu e decât vestitul Nicolae Spătarul Milescu; şi cartea ar trebui cât mai grabnic editată.* În ce priveşte m-sele 2511 şi 2512, Vlad grămăticul, care le-a scris pentru egumenul Ilarion de Bistriţa, viitor episcop de Râmnic la 1693-4 (pp. 79-80), *nu e decât Vlad Boţulescu de Mălăieşti, cunoscut prin traducerile sale făcute în închisorile austriace.* Interesantă şi criptografia de la sfârşit. Preţioasă şi menţiunea pe ms. 2650 al Academiei a unei visite făcute la Hurez în Ianuar 1754 de Linchoult, favoritul lui Constantin-Vodă Racoviţă — „dumnealui Sulger musă Linţu“ —, în tovărăşia lui „Toader Mustea Moldovanul“ (p. 82). Cu privire la acest „Vornic de Poartă şi uricar“, autorul pomeneşte o lucrare a lui din Februar 1779, păstrată numai parţial: „Licsicon, adică tălmăcirea uricilor sârbeşti pe limba moldovinească“ (p. 83, nota). D. Ghibănescu ar vedea în el şi redactorul cunoscutei cronici.

N. IORGA.

* * *

Octav Minar, *Eminescu în faţa justiţiei*, Bucureşti, f. an.

Ca în toate broşurile autorului, preţioase lămuriri după scrisori adunate din deosebite locuri, şi divulgaţii nepermise. Eminescu e recomandat la 1-iu Septembre 1874 ca director al „Bibliotecii Centrale“ din Iaşi, în locul lui Bodnărescu, după ce, cu un ajutor din partea Ministeriului, el călătorise la Weimar, în aşteptarea unei catedre de filosofie la Universitate.

La începutul lui August, poetul era acum la Iaşi, şi-l găzduia V. Pogor. El era bucuros, dar se temea, în „norocul ce dase peste dânsul“, de „năravurile politice de la noi“ (p. 17). Colabora la dicţionarul enciclopedic.

De fapt, e înlocuit, la 1-iu Iulie din anul următor, după stăruinţa faimosului ignorant şi necinstit Andrei Vizanti, „adversar politic“, ba încă dat în judecată pentru furt, adecă pentru lipsa

www.dacoromanica.ro

unor cărţi care de mult nu mai fiinţau în bibliotecă (pp. 20-1). Înlocuitorul său, poetul bucvoinean Dimitrie Petrinò, a avut josnicia să ajute această intrigă (Eminescu nu se plânge, ci numai se miră de fapta „prietenului"). La 17 Decembre 1876 se găseşte că nu e loc de urmărire. Deci Eminescu n'a fost „în faţa justiţiei". Între acestea, până în Septembre 1876, Eminescu fusese destituit şi din locul de revisor şcolar, „cu efect zdrobitor asupra existenţei sale materiale" (p. 27). „Politica", scrie el, „este causa tuturor nenorocirilor din ţara noastră", şi ea atinge, nu pe „adversarii politici puternici, hrăpareţi, ci micii slujbaşi, nenorociţii cari nu pot să se apere".

La interogatoriu Eminescu se dă ca „născut în Botoşani" şi având vrâsta de 28 de ani (p. 80). Declară că „nu pricepe de loc" „limba greacă veche şi modernă" şi „nu se ocupă de ştiinţă exactă" (p. 83). La p. 87 trebuie: „Judecat şi condamnat? Zice („dice") că n'a mai fost inculpat" (p. 87)[1]. N. I.

* * *

Alex. Lăpĕdatu, *Anuarul Comisiunii monumentelor istorice*, I, 1914, Bucureşti 1915.

Cuprinde procese-verbale, piese administrative, dar şi mici memorii şi ilustraţii.

Avem descrierea bisericiior din Fundeni-Prahova (de d. G. Balş; inscripţie din 1771), Cornul-de-sus, Prahova (de d. N. Ghica; bună pictură), Balaci (de Virg. Drăgkiceanu; din 1634, a lui Constantin Bălăceanu Aga; portrete mai nouă), Baldoineşti (de acelaşi; ruine; pe la 1680), Gâlmee-Olt (sfârşitul secolului al XVIII-lea; mormânt al lui Matei Bălăceanu), Micşuneştii-Mari (de acelaşi; din 1743, clădită de Stolnicul Iordachi „Micşunescul", soţia coborându-se din Constantin-Vodă Brâncoveanu; mobilă contemporană).

Din rapoartele „corespondenţilor" semnalăm, în acela al părintelui Antonovici, ştirile că biserica domnească din Bârlad e de la Vasile Lupu, că aceia din Floreşti datează de la Vornicul Crâste Ghenovici de pe la 1600, fiind refăcută de un Costachi la 1694, din al d-lui Şt. Ciucescu reproducerea pietrei de mormânt a lui Constantin Fotescu, a lui Constantin Stolnicul, a lui

[1] Luxoasa broşură *Grigore Manolescu* cuprinde iarăşi multe informaţii folositoare. Şi fragmente din Memoriile celebrului artist.

www.dacoromanica.ro

Băluţă Ioan la Precista din Cracovia, inscripţia din 1793 de pe un potir de la Preajba (Dolj) (în greceşte trebuie îndreptări; Hagi Stan Jianu apare des în ale mele *Studii şi documente*, IX), stampe înfăţişând ruinele din Obedin şi pivniţa din Craiova a vechii „Bănii", biserica Craioviţa din Craiova, biserica „Belivacă" din acelaşi oraş, biserica din Creţeşti (schiţată şi de d. Stoica în *Floarea Darurilor*, II), o coloană de la Precista pomenită şi o Troiţă (apărută şi ea după fotografia comunicată de d. Ciuceanu, într'una din revistele mele). Câte un raport lămureşte asupra săpăturilor de la Histria şi Ulmetum (de d. V. Pârvan; resumat al comunicaţiilor de la Academie). Se dă şi conferinţa mea „Ce este un monument istoric" (apărută şi în broşură).

N. IORGA.

* * *

Ion C. Băcilă, *Bibliografia Domniei Regelui Carol I al României*, Bucureşti 1916.

Lucrare de seminariu la d. D. Onciul, care scrie şi Prefaţa. Partea românească este întreagă, cea străină — cum nici nu se putea altfel — foarte incomplectă. Notiţele despre fiecare carte sunt exacte şi precise. La 1877-8, ori nu se dădea nicio carte despre războiu (Delaps, Le Faure sunt singurele citate), ori se dădeau toate, ceia ce ar fi produs un mare volum (nu găsim nici marea lucrare românească, apărută dincolo, a lui Alessi). La Bresnitz de Sydacoff (n-l 99) trebuie spus că avem a face cu o lucrare anecdotică de foiletonist, fără nicio valoare, ca şi ceia ce a scris despre Serbia şi Bulgaria acelaşi „publicist". „Lavisse şi Ramband" (no. 120) n'avea ce căuta, şi Sybel, pentru cartea lui despre Wilhelm I-iu (no. 121), abia. La cartea d-lui Al. Sturdza (no. 141) trebuia spus că n'are nicio importanţă. Unele nume sunt rău ortografiate (trebuie André Belessort şi nu Andrée Bellesort a no. 144). Nici cartea lui Witte (no. 150) nu dă nimic nou. Din contra, a d-lui Bengescu (no. 152) e foarte folositoare. Lucrarea lui Lindenberg (no. 186), Evreu din Berlin, autor de cărţi cu cheie, nu e de loc „una din cele mai bune biografii ce s'a *(sic)* scris despre Regele Carol": traducerea românească a lui J. Kaufmann are stilul ce-şi închipuie cineva (no. 194). La n-l 196 cele două steluţe puteau fi înlocuite,

www.dacoromanica.ro

în croşete, de numele lui D. A. Sturdza. Cartea lui Capcev (no. 201) e un simplu document de linguşire.

O iconografie a regelui Carol ar fi de mare interes. — N. I.

* * *

Lucien Hubert, *L'effort brisé, la situation économique de l'Allemagne à la veille de la guerre*, Paris 1916.

Autorul arată că, pentru a întări un sistem economic grandios, dar mai puţin solid, Germaniei îi trebuia un războiu biruitor. Supune la critică cifrele germane de bogăţie relativă, date de Helferich (Germania 300.000.000.000 de mărci, Franţa 243.000.000.000 de franci). Interesantă declaraţia către d. Hubert a prinţului de Radolin: „Les relations entre la France et l'Allemagne ressemblent à un tapis mangé aux mites; çà ne se répare pas" (p. 27). Şi Schiemann, specialistul german în istoria Rusiei, spunea într'o scrisoare particulară: „În sistemul socialist care domneşte la d-voastră, cuvântul de ordine e: mai puţină muncă, plată mai mare, pensie înnainte de vreme" (p. 28).

În partea de expunere, folositoare date despre „sforţarea" economică germană, care crea în câţiva ani mari oraşe din nimic (Neuss lângă Düsseldorf, d. ex., ori Duisburg-Ruhrort, „exposiţie universală de instrumente de încărcat şi descărcat, de pârghii, de elevatoare", etc., în lungime de mai mulţi chilometri; în oraş 30.000 de locuitori; 500.000 atraşi în noul port, „cea mai formidabilă organisaţie fluvială din lume"; p. 43 şi urm.).

Faţă de frumoasa lucrare a d-lui Hauser aceasta are avantagiul că se ceteşte mai iute şi mai lesne. N. I.

* * *

D. Furtună, *Preoţimea românească în secolul al XVIII-lea: starea ei culturaiă şi materială*, Vălenii-de-Munte 1915.

Această importantă lucrare de istorie culturală se sprijină pe o largă cercetare în toate izvoarele tipărite şi pe o laborioasă căutare de inedit. Împărţirea e bună şi stilul curat şi vioiu.

Lista păcatelor preoţeşti e mare: între cele mai rare, furtul „stambei" de lemn şi de aramă a Mitropoliei, la 1740, pentru a fabrică antimise (p. 24, nota 11), uciderea de către un diacon a unei jupânese (*ibid.*).

Capitolul despre situaţia fiscală a clerului e din cele mai bo-

www.dacoromanica.ro

gate şi interesante. Un alt capitol tratează despre starea preoţimii în Oltenia supt Austrieci şi urmează ceva despre Ardeal. Capitolul despre Moldova, şi chiar despre Bucovina, trebuia să vie mai înnainte.

Un apendice documentar dă lucruri interesante. Ici şi colo, ilustraţii.

Dată fiind varietatea materiilor, se impunea un indice ma amănunţit.

La detalii, preoţi hirotonisiţi pentru Oltenia, pe la 1790, nu numai de Mitropolitul din Vidin, dar şi de cel din Vraţa (p. 86). Pentru postăvarii Mitropoliei, p. 74 şi urm. N. IORGA.

* * *

Dr. Nicolae Coman, *Martiriul Bucovinei, 1914-1915*, Bucureşti 1916.

Începe printr'o bună caracterisare a împrejurărilor politice din Austria. Se semnalează pericolul ce ar fi ieşit pentru Românime din „Gross-Österreich" (p. 10 şi urm.). Se arată apoi mijloacele de sistematică distrugere a elementului românesc întrebuinţate de Austrieci în Bucovina. La p. 55 amânarea sentinţei contra părintelui Brăileanu din Gura-Humorului, cavaler al „Stelei României", „până la definitiva lămurire a situaţiei politice în România" ! La Suceava, când vin Ruşii, se pune tricolorul românesc pe *toate* şcolile (p. 85, nota). Mai ales o bogată colecţie de casuri de delaţiune.

Descrierea execuţiilor de la Cernăuţi, după revenirea Austriecilor, pe faţă, în cele două spânzurători, şi în ascuns (p. 133 şi urm.): se dădea călăului 5 coroane de fiecare victimă. Călăi improvisaţi trag aiurea de trei ori pe nenorocit până-l zugrumă. Cadavre sunt lăsate să atârne câte trei zile. Se adeveresc sute de casuri (p. 148). Se denunţă în special ca asasin un ofiţer cu numele de Tronbey. Se dă şi data scenei sălbatece în care Evreii din Siretiu au lovit cu picioarele, au scuipat şi au murdărit pe morţii ruşi (pp. 271-2). N. I.

* * *

Dr. G. N. Leon, *Politica minieră în diferitele State şi raporturile ei cu politica minieră din România,* Bucureşti 1915.

Carte foarte bine împărţită şi clară, care atinge supt unele raporturi şi studiile istorice. Asupra vechimii dreptului regalian

www.dacoromanica.ro

în Germania, p. 20 şi urm.; în Franţa, p. 25 şi urm. Câteva note şi pentru alte ţeri.

Partea românească e slab informată (după Broşteanu, *Salinele noastre*). Interesant ce ni se spune (p. 31) că şi astăzi Vrâncenii au dreptul de a lua sarea câtă li trebuie pentru casă. Dacă i se zice Spătarului Mihai Cantacuzino, care „face ocnă de sare": „credinciosul boier al Domniei Mele" (pp. 32-3), aceasta e formula, şi nu i se creiază deci vre-o escepţie. Nici dreptul de vânzare la negustori din partea proprietarului, dar cu preţul sării domneşti, nu e o escepţie (pp. 33-4). Pentru păcură erau de mult datele din volumul VII al „Studiilor şi documentelor". Relevăm că la noi capitalul german în petrol represinta numai 30.6%, iar cel engles, frances şi olandes — însă unit — 51.5%. N. I.

* * *

I. Slavici, *Românii din Ardeal* (Biblioteca „Minerva" no. 86). Foarte preţioasă lucrare de etnografie, într'o formă literară frumoasă. De ce i s'o fi părând d-lui Slavici naivă părerea că să se fi ţinut ortodoxia la un popor simplu, sărac şi incult fără a fi fost o organisaţie *canonică*, dumnealui singur (p. 45) poate înţelege. D. Slavici vorbeşte (p. 49) de presenţa lui Petru Maior, „desilusionat", în Bucureşti la „sfârşitul anului 1810": ar fi dovada în corespondenţa lui cu Moise Nicoară. Pentru faptul acesta, aşa de important, trebuia, şi într'o carte populară, citaţia. Note interesante despre petrecerea în Ungaria a „cupletistului" I. D. Ionescu, îmbrăţişat „c'o însufleţire oarecum bolnăvicioasă" şi de Românii cari nu ştiau româneşte (p. 63 şi urm.). Plângea actorul şi plângea publicul la auzirea doinei (p. 65). Părerea de rău a ţeranilor din 1906, la Exposiţie, că n'au aflat pe „ai lor" din România nu numai „domni" (p. 70). La p. 85 d. Slavici se tânguieşte că Ungurii confiscă ziarele şi cărţile noastre (pp. 85-6). La sfârşit — *desinit in piscem.* N. IORGA.

* * *

V. Ursăcescu, *Monografia schitului Brădiceşti*, Iaşi 1914. Schitul Brădiceşti, al Vlădicăi de Huşi Varlaam de la sfârşitul veacului al XVII-lea, adaus de urmaşul său Inochentie la 1768, apare des în *Cronica Huşilor* a lui Melhisedec. Părintele Ursăcescu adauge şi lămuriri suplementare. Pomelnicul de la 1756 e plin de greşeli în ce priveşte numele Doamnelor (pp. 11-2).

www.dacoromanica.ro

Se dau acte inedite de la săteni. Un zapis pentru datorie la un Turc, în 1747: o văduvă pe care creditorul „a luat-o de grumazi să o ducă la casa lui"; pe învoiala de răscumpărare Turcul îşi pune pecetea, „muhurul", ea, biata, degetul (p. 20). Un Neagu Ţiganul, muntean, fugar de la Tatari, în 1708 (p. 29). Se mai păstrează strane de la Varlaam, din 1701 (p. 35). Câteva stampe.

N. I.

* * *

Alex. Lăpădatu, *Documente şi lămuriri istorice cu privire la desfacerea proprietăţilor moldovene de peste Prut după pierderea Basarabiei (16/28 Maiu 1812—2/14 Ianuar 1814)* (din „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie"), Bucureşti 1916.

Cu cea mai atentă cercetare a izvoarelor risipite, d. Lăpădatu, care publică un număr de acte aflătoare în Biblioteca Academiei Române, li dă o prefaţă, în care arată în ce împrejurări au fost siliţi, de la 1812 la 1814, să lichideze proprietăţile lor din Basarabia boierii moldoveni. Ei încercară în zădar să facă a se prelungi terminul. Arhiva Vornicului Iordachi Drăghici, bunicul mamei mele, avea bogate corespondenţe din acest timp; din nenorocire, ea s'a împrăştiat în copilăria mea. *

* * *

I. Peretz, *Pravila lui Vasile Lupu şi izvoarele ei greceşti* (în „Arhiva" din Iaşi, XXV, p. 201 şi urm.).

D. Peretz arată că *numai* din greceşte s'a tradus Pravila lui Vasile Lupu. D-sa a găsit şi quasi-originalul (variante ale lui) în mss. greceşti 532 şi 538 ale Academiei. Asupra rolului pe care l-a jucat în alcătuire Meletie Sirigul am vorbit în „Analele Academiei Române" pe 1913, memoriul despre Vasile Lupu. Dar pasagiul, de şi se spune că a provocat un răspuns personal, deci, pentru mine, iligibil, din partea d-lui Si. Longinescu, a scăpat d-lui Peretz. D-sa atrage atenţia, pentru „Nomoi Georgikoi", asupra m-sului grec 176 de la Academie.

N. Iorga.

* * *

Henri Hauser, *Les méthodes allemandes d'expansion économique*, a 3-a ediţie, Paris 1916.

Nu se poate, într'o formă mai uşoară de înţeles şi mai plăcută, un studiu mai cuprinzător şi mai plin de învăţăminte decât acesta,

www.dacoromanica.ro

care-şi propune, şi izbuteşte, să arăte prin ce strânsă unire între conducerea de Stat şi iniţiativa privată Germania a făcut paşii săi uriaşi către cucerirea economică a lumii. Metode cinstite şi trucuri condamnabile sunt expuse cu aceiaşi deplină cunoştinţă a lucrurilor şi cu aceiaşi îngrijire de profesorul de la Dijon. E vorba (p. 92) şi de Banca Generală Română, simplă sucursală a celebrei *Disconto* a lui Bleichröder. N. I.

* * *

Henry Wickham Steed, *L'effort anglais*, Paris 1916.

Interesantă conferinţă. Autorul socoate la 6.000.000 voluntarii ce s'au oferit, la 4.000.000 cei ce s'au angajat, la 500.000 contribuţia Canadei şi la 300.000 a Australiei, la 2.700 usinele în care se fac muniţiile, la 2.000.000 lucrătorii (pp. 9-10, 24). De atunci cifrele s'au mărit încă. La p. 13 menţiunea vorbelor regelui Carol, la capătul unei audienţe de cinci ceasuri (?): „Anglia are o frumoasă armată mică; n'are însă o armată de campanie. Trebuie să-şi facă una. Pacea Europei poate să atârne de aceasta." X.

* * *

Leopold Wenger, *Zum Cippus Abellanus* (din Memoriile Academiei bavarese), München 1915.

Explicare a vestitei inscripţii osce aflată la Abella în 1745, insistând asupra magistraturilor anterioare dominaţiei romane (doi „meddices" *juzi*, unul întâmplător superior celuilalt: „tuticus"; în inscripţie e „meddiss degetasis"). Observaţii interesante asupra sensului general de prioritate al lui *praetor* şi *dictator* (pp. 12-3). „Strategul" Mamertinilor ar fi — adăugim — de aceiaşi natură ca Aga Barbarescilor — tot Stat militar de pradă — din Alger şi Tunis. N. I.

* * *

Locotenent-colonelul C. Găvănescul şi maiorul I. Manolescu, *1914-1915, Războiul cel mare*, II, Bucureşti 1915.

E o publicaţie pe care toată lumea ar trebui s'o aibă la îndemână. Explicaţii bogate şi precise, nu numai despre mersul operaţiilor — urmărite în acest volum până în August 1915 —, dar şi asupra tuturor mijloacelor întrebuinţate. Faptul că s'a dovedit o compilaţie nu scade utilitatea lucrării. N. I.

* * *

www.dacoromanica.ro

Rudolf Gneikow-Blume, *Galiziens Wiedereroberung in Wort und Bild,* Viena 1915.

Autorul vrea să descrie „o cale de triumf fără exemplu în istorie": *re*cucerirea Galiţiei (pentru a fi pierdută din nou astăzi). Mai bune ilustraţiile, reproduceri de tablouri şi desemnuri la faţa locului. De alminterea scrisul pare a fi dat numai pentru explicarea acestor tablouri.

* * *

Lettres des maires des grandes villes de France adressées au Bulletin des armées de la Répubtique, Paris 1916.

Documente istorice de cel mai mare preţ, aceste scrisori de primari din toate colţurile Franciei. Unele aduc fapte; toate, unul din acele sentimente comune cu care se poate mândri omenirea.

N. I.

* * *

Eduard Meyer, *Untersuchungen zur Geschichte des zweiten punischen Kriegs* şi *Weitere Untersuchungen,* etc. (în Memoriile Academiei din Berlin), 1913, 1915.

Cercetări asupra tratatului dintre Anibal şi Romani şi asupra campaniei în Spania a lui Hasdrubal şi a luării Saguntului.

* * *

Andrei Rădulescu, *Studii de drept civil,* Bucureşti 1915.

Elementul istoric se întâlneşte în capitolul, întins şi bun, despre înzestrare (p. 181 şi urm.), precum şi acela care tratează despre embatic şi otaşniţă (p. 201 şi urm.). N. I.

* * *

Dr. I. N. Angelescu, *Istoria economică şi alte ştiinţe economice,* Bucureşti 1916.

Lecţii care caută să aleagă definiţia cea mai bună a ştiinţelor economice, împărţirea lor şi rolul speciai al Istoriei economice.

* * *

N. I. Apostolescu, *Istoria literaturii române moderne,* 2 broşuri în colecţia „Steaua".

Niciun alt interes decât al preferinţelor personale ale autorului.

* * *

www.dacoromanica.ro

B. P. Hasdeu, *Talmudul*, Bucureşti 1916.
Reeditare a unei vioaie scrieri de polemică a marelui învăţat. Se dă şi un portret al lui Hasdeu încă tânăr. *

CRONICĂ.

În *Biserica ortodoxă română*, XL, 2, preotul I. D. Petrescu dă inscripţii din biserica ialomiţeană Slobozia (odată Slobozia lui Ienachi). Inscripţia din 1843 îi zice lui Ienachi : Postelnicul Ienachi Carageà şi fixează ca dată de întemeiere 1634. Mormântul, din 1734, al Naniei, soţia lui Hagi-Oprea, şi al Dospinei, soţia lui Oprea Căpitanul, fiul lui Hagi-Oprea, din Perieţi. Pe o carte la 1825 se vede că Grigore Ghica a pus egumen pe cel d'intâiu Român, Chesarie de la Dochiariu din Athos. Perieţenii se pomenesc ca donatori de la 1794. *Se păstrează şi un exemplar din Homerul de la 1551 din Biblioteca Văcăreştilor, dată de Nicolae Mavrocordat la 1718, Iunie* (p. 184). De la Dochiariu s'a adus un „Iustin" de la 1551. Necunoscută era şi Acolutia Sf. Visarion, tipărită la Viena de Marele-Vornic Ioan Florescul în 1797 (p. 185). La urmă — şi iscălim — : „am convingerea fermă că în toate părţile ţerii se găsesc lucruri care merită toată cercetarea minuţioasă a noastră, şi gândesc că toate acestea trebuiesc scoase la iveală din tainiţa în care zac şi încunjurate cu grija, dragostea şi respectul tuturor" (p. 287).

*

În „Arhiva" din Iaşi, XXV, p. 231 şi urm., d. I. Tanoviceanu dă, în câteva pagini răzimate pe inedite, note despre adopţiune în vechiul drept românesc (se păstrează numele de familie şi legăturile adoptatului; actul priveşte, de altfel, numai moştenirea). Vedem cum, la 6 April 1675, un Buga adoptă astfel, fiind neîngrijit de copii, pe însuşi viitorul Antioh-Vodă Cantemir, pentru ca să aibă cine-l „socoti până va fi cu suflet" şi a-l „pomeni după moarte".

*

Tot acolo (p. 303 şi urm.) d. T. Burada dă note bogate asupra vechilor coruri bisericeşti din Moldova.

*

Cărticica d-lui Victor Anestin, *Cutremurele din România* (Câmpina 1916), cuprinde şi o cercetare a materialului informativ contemporan.

*

Din acte tipărite de d. C. N. Mateescu în „Miron Costin", IV, 6, se vede că încă la 1842 se sfinţiau preoţi la Vidin, dar că nu li se mai îngăduia a sluji.

www.dacoromanica.ro

Au apărut, de N. IORGA :

HISTOIRE DES RELATIONS ENTRE LA FRANCE ET LES ROUMAINS (un volum de peste 200 pag.). Preţul: lei 3.—

UN STAT DE PRADĂ: BULGARIA (în No. 1 al Bibliotecii „Neamul Românesc“). 50

SUFLETUL ROMÂNESC, Conferinţe pentru viitorii ofiţeri, (în No. 2 al Bibliotecii „Neamul Românesc“) . . . 50

OBSERVAŢII ALE UNUI NESPECIALIST ASUPRA ISTORIEI ANTICE (lecţii făcute la Cercul femeiesc de înnaintare culturală) . . . . . 3.—

HISTOIRE DES ROUMAINS DE TRANSYLVANIE ET DE HONGRIE (Volumes I et II). . . . . .

NOTES ET EXTRAITS POUR SERVIR A L'HISTOIRE DES CROISADES AU XV-E SIECLE (sixième serie, 1501-47) 3.—

În curând vor apărea :

HISTOIRE DES RELATIONS ENTRE LA RUSSIE ET LES ROUMAINS (un volum de peste 200 de pagini) . . 3.—

ŢARA MEA („My Country“), de *Maria Regina României*, traducere din englezeşte de N. IORGA. (Va apărea în n-le 3-4 din Biblioteca „Neamul Românesc“ şi se va vinde în folosul fundaţiunilor de caritate ale Maiestăţii Sale Regina.) . . . . . 1.—

NOS RELATIONS AVEC LES ALLIÉS, par N. IORGA. . . 1.—

www.dacoromanica.ro

Iași, Tipografia „Dacia“, P. & D. Iliescu.

www.dacoromanica.ro